

Аляксей ДУДАРАЎ:

“Выратоўвае любоў”

*Снягі, дажджы
і сонца “не па н’есе”*

Сёння знакамітаму драматургу, старшыні Беларускага саюза тэатральных дзеячаў, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі СССР, заслужанаму дзеячу мастацтваў Беларусі Аляксею Дудараву спаўняецца 70 гадоў. Час цяпер, вядома, не самы юбілейны, ніякіх “густанаселеных” святкаванняў з гэтай нагоды не прадбачыцца — дый сам віноўнік урачыстасці не надта любіць адзначаць такія даты. Нават на інтэрв’ю пагадзіўся не адразу: маўляў, столькі іх за жыццё “панараздаваў”, што выпрацавалася на іх “алергія”. Нарэшце, мы дамовіліся на анлайн-размову. І ледзь я пазваніла ў азначаны час, Аляксей Ануфрыевіч адразу пачаў выбудоўваць драматургію. Як? Вельмі проста: задаў пытанне.

Надзея БУНЦЭВІЧ /
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

— Спадзяюся, вы не ў масцы? — нечакана для сябе пачула я. Разгубілася, пачала “алёкаць”, скардзячыся на дрэнную сувязь, каб крыху выйграць час. І вырашыла перавесці ўсё ў жартачкі:

— Ну, журналісты ды крытыкі — тыя яшчэ “бацьлы”, але ж не да такой ступені, каб ім нават на адлегласці рот маскай закрываць. Дарэчы, што вы супраць масак маеце? Гэта ж, можна сказаць, гістарычна абумоўлены тэатральны рэквізіт.

— У сучасных умовах тэатральная маска — паняцце састарэлае, — адказ быў болей чым сур’ёзным: мой гумар “не прайшоў”, адбіты сустрэчай атакай. — Больш за тое, яна ўтрымлівае ў сабе нейкі злавесны пачатак. Маска — гэта заўсёды страшна. І няма розніцы, якая яна насамрэч: медыцынская, карнавальная, тэатральная.

Заканчэнне — на старонцы 6.

Соцыум

РУКАПІСЫ НЕ ГАРАЦЬ

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, які з’яўляецца адным з галоўных сховішчаў унікальных дакументаў “творчай кухні” з аналаў нацыянальнай культуры, рыхтуецца да юбілею.

ст. 3 — 4

Суботнія сустрэчы

КАРАЛЕЎСКІЯ РОЛІ ВОЛЬГІ КЛЕБАНОВІЧ

Знакамітая і ўсімі любімая народная артыстка краіны распавядае нашаму карэспандэнту пра сябе і калег, рэжысуру і ролі, якія давалося ёй таленавіта ўвасобіць на сцэне і ў кіно. А яшчэ — пра... Урэшце, чытайце, калі ласка!

ст. 7

Ініцыятыва

ДЫЯМЕНТЫ І ПЕРЛІНЫ ЗЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ

Як пашырыць турыстычны патэнцыял маршрутаў па схаваных цікавостках Бацькаўшчыны? Якія з іх зацікавілі замежнікаў? Хто ініцыятар падобных праектаў і што падштурхнула іх рэалізоўваць?

ст. 13

Акцыя “Майстры культуры — ветэранам”, зладжаная сумесна Белтэле-радыёкампаніяй і Міністэрствам культуры Беларусі, працягваецца. Гэтым тыднем каманда БТ-3 запісвала ў сталічнай філармоніі, пакуль зачыненай для наведвальнікаў, праграмы вядучых творчых калектываў краіны. З 13 чэрвеня ўсе гэтыя канцэрты пачнуць з’яўляцца ў эфіры.

Надзея БУНЦЭВІЧ

З ЛЮБОЮ ДА ЖЫЦЦЯ

Нагадаем, мінулыя вяхадныя былі расквечаны тэлевізійным гала-канцэртам “І памятае свет выратаваны...”, які сабраў лепшых айчынных майстроў мастацтваў, і сольнікам “Удзячныя вам” ансамбля “Сябры” на чале з народным артыстам Беларусі Анатолем Яромленкам (гл. “К” № 22). Але музычных і харэаграфічных калектываў, гатовых выступіць перад пустой залай з разлікам на неабсяжную тэлеаўдыторыю, значна больш. 1 чэрвеня была запісана праграма Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра на чале з народным артыстам Беларусі, прафесарам Міхаілам Фінбергам, 2-га канцэрт Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі, 3-га — Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага заслужанага харэаграфічнага ансамбля “Харошкі”, 4-га — Беларускага дзяржаўнага ансамбля “Песняры”.

— Цяперашняя ініцыятыва Міністэрства культуры, — распавёў галоўны дырыжор і мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра, народны артыст Беларусі Аляксандр Анісімаў, — толькі падтрымала той настрой, які панавала ў многіх нашых музыкантаў. Яшчэ больш як месяц таму я выказаў падобныя прапановы — выступленню нашага калектыву анлайн. Нават спонсараў знайшоў,

скалаў ажно чатыры такія праграмы. Але на той час мае ідэі не знайшлі параўмення, хаця ў Расіі, да прыкладу, такі вопыт быў: скажам, анлайн-канцэрты калектыву Юрыя Башмета вяліся з залы Маскоўскай кансерваторыі. Затое цяпер у нас усё здзейснілася. Вядома, акцыя “Майстры культуры — ветэранам” прадугледжвае пэўнага адрасата. І мы імкнуліся падрыхтаваць праграму, разлічаную на шырокую публіку. З другога боку, хацелася захаваць асаблівасці нашага аркестра як менавіта ака-

моц, багатую інструментальную каларыстыку, яркасць аркестравых фарбаў. Для такіх твораў, зразумела, патрэбны поўны склад калектыву. На сцэне будзе амаль 60 музыкантаў. Ударнікі звычайна і без таго працуюць на адлегласці, перамяшчаючыся ад аднаго інструмента да другога. У кожнага з дзюхавікоў — таксама асобны пульт, на якім стаяць ноты, таму крыху расунуць гэтых інструменталістаў у бок адзін ад аднаго — не складае цяжкасці. А як быць са струннікамі? Тыя прызвычаліся сядзець па

ваў чарговы Дзень незалежнасці — і сярод іншых нумароў ёсць таксама “Бабруйскія малюнкi” з іх вельмі шчыплівай яўрэйскай тэмай. Мы звяртаемся да нашай гісторыі, падкрэсліваем асобныя моманты чалавечага жыцця — і самі нашы нумары праз той ці іншы час становяцца часткай гісторыі краіны. Дарэчы, гэта праграма ніколі не запісвалася раней, таму цяперашняя трансляцыя стане яшчэ і падарункам самому нашаму калектыву. Перш чым весці здымкі, рэжысёр Алена Манькоўская

Падарункі ветэранам у музычным “серыяле”

двое за адным пультам, ім важна добра чуць суседа, каб інтанацыяна “падстроіцца” да яго, класці з ім адно цэлае. Што ж, на гэты раз для кожнага струнніка давалося вылучыць па асобным пульце. Дапамаглі і рэпетыцыі, што праводзіліся ў новых умовах, каб кожны паспрабаваў весці сваю лінію “па новых правілах”. Але як бы мы ні “рэкламавалі” выступленні ў пустой зале, так хочацца хутчэй дачакацца таго часу, калі можна будзе сустрацца са сваімі прыхільнікамі “жывым”. Дый музыку лепей слухаць у філарманічнай зале, а не па тэлевізары ці ў інтэрнэце.

СТАГОДДЗЕ МАЛАДЫХ ВЕТЭРАНАЎ

— Прызнацца, — кажа мастацкі кіраўнік ансамбля “Харошкі”, народная артыстка Беларусі Валянціна Гаявая, — хацелася падрыхтаваць ваенную тэму, але для задуманай там маштабнасці не хапала артыстаў, бо некалькі гадоў таму склад ансамбля быў скарачаны. Таму мы спыніліся на фрагментах праграмы “Бывай, XX стагоддзе”. Бо гэта той час, калі нарадзіліся і жылі нашы ветэраны, якія сваёй барацьбой і працай усталёвалі і мацавалі мірнае жыццё нашай краіны. XX стагоддзе — гэта век з’яўляецца з нашым юнацтвам, застаецца важным для нас назаўжды. Я прысвячаю гэты канцэрт найперш бабулям і дзядулям, якім будзе прыемна ўгадаць пасляваенныя гады, адраджэнне танцавальных традыцый, з’яўленне новых танцпляцовак, што таксама сімвалізавала вяртанне да міру і радасці. Сёлета яшчэ і 75-годдзе вызваленне Асвенцыма, а ў сярэдзіне мая Ізраіль святка-

прыходзіла да нас на рэпетыцыю, мы з ёй абмяркоўвалі некаторыя моманты, каб камеры паспелі ўхапіць найбольш важныя з патрэбнага ракурсу. Бо заўсёды вельмі хочацца, каб усё атрымалася найлепшым чынам.

СЛАВІМ ПЕРАМОЖЦАЎ

Пра падрыхтоўку да тэлезапісу сольніка Беларускага дзяржаўнага ансамбля “Песняры” раскажаў яго мастацкі кіраўнік Раман Козыраў:

— Для нашых ветэранаў мы пакажам не толькі даўно любімыя імі кампазіцыі (а гэта найперш мелодыі іх юнацтва, творы Уладзіміра Мулявіна), але і новыя ваенныя песні. Запрасілі на гэты запіс Васіля Сушко — спевака і музыканта, аўтара шматлікіх кампазіцый, узятых, у тым ліку, і ў наш рэпертуар. Наша супрацоўніцтва з Васілём Сушко пачалося зусім нядаўна. Раней ён займаўся бізнесам, пачаў рабіць музычную кар’еру толькі гады два таму — і вельмі паспяхова. Разам з ім мы праспяваем яго новую песню “Пераможцам слава!!!”, апрацаваную ў нашым калектыве. Яна рыхтавалася да свята Вялікай Перамогі і, выкладзеная ў інтэрнэт, назбірала больш як 12 мільёнаў праслухоўванняў. Творчы саюз з гэтым аўтарам даў нашаму ансамблю цэлы шэраг новых песень, некаторыя з іх мы ўключылі ў цяперашнюю праграму. Увогуле, у канцы года выйдучы два новыя магнітальбомы “Песняроў”: адзін — цалкам наш, другі — створаны ў супрацоўніцтве з Васілём Сушко. Таму ў цяперашнім сольным канцэрте, лічыце, будзе і штосьці накшталт гэтакага “анонса”, фрагмент будучай прэзентацыі. Спадзяемся, глядачы атрымаюць задавальненне.

Прэм’ерна

10 чэрвеня — намнога раней, чым звычайна — Магілёўскі абласны драматычны тэатр адкрывае 133 сезон. Прычым у новым статусе: днямі тэатру прысвоена званне Заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь.

Надзея
БУНЦЭВІЧ

Пастанова Міністэрства культуры нашай краіны была прынята ў апошнія дні вясны: тэатр узнагароджаны “за значны ўклад у развіццё беларускай нацыяна-

Мова як “мэсэдж”

Не так даўно ў цэнтры спачатку Гомеля, а потым і Брэста з’явілася тое слова, якое падаецца для беларусаў сакральным. Тое, што яно азначае, класік заклікаў нас не пакідаць, каб “не ўмерці”. І вось, цяпер на гэтым слове ў прамым сэнсе можна сядзець — што многія суграмадзяне ўжо з вялікай ахвотай робяць.

Ілья СВІРЫН

Праект “Веліч роднай мовы”, які задумаў ды арганізаваў арт-менеджар Захар Дудзінскі, а ўвасобіў скульптар Павел Вайніцкі з дапамогай кавалера Марыі Тарлецак, прадугледжвае ўсталюванне ў сталіцы і ўсіх абласных цэнтрах рознакаляровых літар, што ўтвараюць слова “мова”. У яго далікатна ўкрапаны і лагатып мабільнага аператара А1 — ён забяспечвае ідэю “бензінам”.

Здавалася б, задума — прасцей няма куды. Ды, як падаецца, гэта акурат той выпадка, калі праслата —

сястра... эфектыўнасці. А для падобных праектаў у рэчышчы публічнага мастацтва гэта самы галоўны паказчык.

Скульптар Павел Вайніцкі прыгавяе тыя часы, калі літары, якія ўтваралі пафасныя лозунгі, было прыхата размяшчаць на драх шматпаверховак. Тут падыход трохі іншы: на ўмысна бліжэй да людзей, прычым у самым літаральным сэнсе. Літары знаходзяцца наўпрост на зямлі, а скульптура, як пазначана ў эксплікацыі, “адсылае нас да камунікацыі — мовы — і сама літаральна служыць месцам камунікацыі, у якой людзі могуць сустракацца і мець зносіны, зруч-

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЯ, ДЛЯ ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА) Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адказны сакратар — Юрый КАРПЕНКА; **рэдактары аддзелаў**: Яўген РАПІН; **аглядальнікі рэдакцыі**: Дар’я АМЯЛКОВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Алег КІЛМАУ, Надзея КУДРЭЙКА, Антон РУДАК, Ілья СВІРЫН, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ; **спецыяльны карэспандэнт**: Пётр ВАСІЛЕВСКІ; **мастацкі рэдактар** — Наталля ОВАД; **карэктар** — Тацяна ПАШЭНЬКА.

Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by. Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чвэрты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41.

Выдавец — Рэдакцыяна-выдавечкая ўстанова “КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА”.

Дырэктар — СЛАБОДЗІЧ Ірына Аляксееўна; **першы намеснік дырэктара** — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна.

Прыёмная: (017) 334 57 41.

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, Чвэрты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.

Аўтары допісаў паведамляюць прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выданы пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас. Аўтарскія рупкасі не рэзюмуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. *Матэрыял на правах рэкламы.

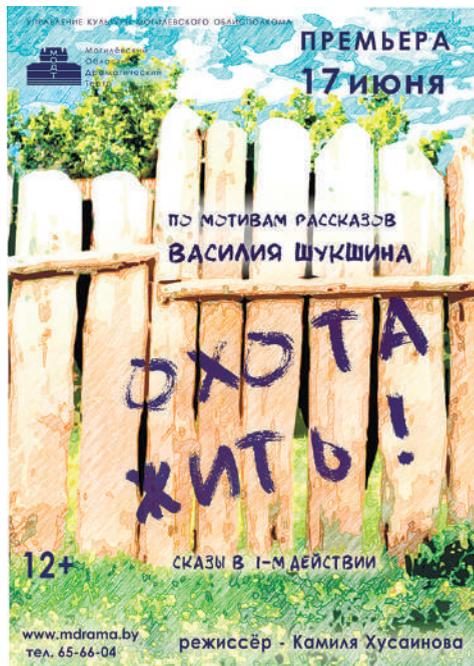
© “Культура”, 2020. Наклад 3195. Індэксы 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці.

Падысана ў друк 05.06.2020 у 15.00. Замова 1959.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавечтва “Беларускі Дом друку”.

220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.

і заслужана

льнай культуры, выдатныя дасягненні ў мастацтве, адпаведны мастацкі ўзровень і творчыя паказчыкі". У беспамылковасці такога рашэння пераконвае даўно запланаванае адкрыццё сезона, дзе адна прэм'ера змяняе другую.

Так, 10 чэрвеня глядачы ўбачаць новую канцэртную праграму "Романтика # Love", створаную музычным ансамблем "Экспромт-Классика-Квартэт", што даўно існуе ў складзе тэатра, упрыгожвае многія спектаклі рэпертуару, стварае аснову фестывальных вечарын адкрыцця-закрыцця і ўвогуле выступае гэтакім залогам музычнасці астатніх артыстаў.

11 чэрвеня — аўтарскі спектакль "Без пудры" Ка-

цярыны Аверкавай, якая калісьці была галоўным рэжысёрам гэтага тэатра. Пастаноўка, азначаная "ўрачыстай кантатай", рабілася як монаспектакль актрысы Галіны Лабанок, была прымеркавана да яе нядаўняга юбілею і паспела прайсці ўжо два разы.

Літаральна праз тыдзень адбудзецца абсалютная прэм'ера — "Ахвота жыць!" паводле апавядання Васіля Шукшына. Гэта ўжо трэці спектакль на магілёўскай сцэне яшчэ аднаго таленавітага беларускага рэжысёра Камілі Хусаінавай, нядаўна прынятай у штат пасля заканчэння вучобы ў Санкт-Пецярбургу.

Андрэй Каралевіч, таксама малады рэжысёр, прадставіць "Акадэмію смеха", упершыню прэзен-

таваную магілёўскай публіцы ў пачатку сакавіка.

А праз лічаныя дні — яшчэ адна абсалютная прэм'ера, жанрава азначаная як "гісторыя прыхільнасці ў адной дзеі". П'есу "Прыійшоў мужчына да жанчыны" расійскі драматург Сямён Злотнікаў напісаў у 1978 годзе, яна адразу палюбілася тэатрамі, а праз іх і глядачамі. Можна не сумнявацца: магіляўчане не стануць выключэннем.

Дарэчы, адкрываючы сезон, тэатр не спыняе ўжо цяпер традыцыйны інтэрнет-сустрэчы са сваімі прыхільнікамі. А для тых, хто стаміўся ад анлайн-праглядаў і прагне, нарэшце, убачыць спектаклі "жывым", прадугледжвае ўсе меры бяспекі.

К

на размясціўшыся на рознакаляровых літарак".

Само слова "мова" — гэта для нас не проста слова. Гэта мэсэдж, лакалічны і вельмі дакладны. Думаецца, амаль ва ўсіх нашых грамадзянаў ён выклікае блізкае ўспрыняцце і асацыюецца менавіта з мовай беларускай. Заадно і нагадвае пра актуальную праблему. Але нагадвае без надрыву і лозунгавасці, выключна на пазітыве. А дызайнерскае ўвасабленне і бясплатны Wi-Fi стварае мове прывабны сучасны вобраз у мінакоў — і асабліва моладзі.

Да ўсяго, пры ўсёй сваёй уяўнай мінімалістычнасці, праект насычаны семантыкай. Яна тоіцца ў выбары колераў, якія, калі верыць папулярнай сёння тэорыі Міхала Анемпадыстава, утрымліваюць ментальныя коды нацыі. Да выбару афарбоўкі кожнай з літар аўтары паставіліся вельмі даткліва. Аналітычная праца абапиралася на этнаграфічныя даследаванні беларускіх строяў Міхася Раманюка, а таксама гістарычныя, культурныя ды геаграфічныя адметнасці рэгіёнаў.

К

Да ўсяго, для кожнага з гарадоў абраная свая гама. Прыкладам, блакітная літара "О" ў Мінску сімвалізуе "чараўніцтва, магію, моду, мастацтва, творчасць", якія ўласцівыя цэнтру беларускай культуры. А вось у Віцебску той самы колер нагадвае пра азёры, якімі багаты гэты край — хаця наогул галоўнымі крыніцамі натхнення ў дадзеным выпадку былі супэрэматызм і "УНОВИС". У Брэсце блакітны (але ўжо больш пшчотнага, валашкавага адцення) адсылае да самабытнай інсцінай скульптуры Мікалая Тарасюка.

Гэтае "падвойнае дно" наўрад ці выявіць не надта схільныя да чытання "шмат літар" мінакі. Але можна спадзявацца, што сярод іх знойдуцца і больш удумлівыя ды цікаўныя, якія патрацяць трохі часу, каб "раскадзіраваць" аўтарскае пасланне. І, магчыма, даведаюцца шмат новага і цікавага пра культурную спадчыну роднага рэгіёна.

К

Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва рыхтуецца сустрэць сваё 60-годдзе. Утвораны пастановай Савета Міністраў БССР 9 чэрвеня 1960 года, сёння ён з'яўляецца адным з галоўных сховішчаў дакументаў па гісторыі беларускай культуры. З якімі набыткамі, дасягненнямі і планами сустракае ўстанова сваю круглую дату?

Рукапісы не гараць

Зварот у будучыню — місія архіўнай справы

Антон РУДАК

Сёння архіў-музей налічвае 520 фондаў і калекцыі, створаных на аснове дакументацыі творчых саюзаў, выдавецтваў, тэатраў, рэдакцый часопісаў і газет, а таксама асабістых архіваў дзеячаў літаратуры і мастацтва. Музейны фонд БДАМЛіМ налічвае каля тысячы прадметаў — асноўную частку яго складаюць мемарыяльныя рэчы дзеячаў культуры: узнагароды, народныя строі, музычныя інструменты, гадзіннікі, посуд, пісьмовыя прылады. Тут можна пабачыць асабістыя рэчы літаратурнага крытыка Адама Бабарэкі, пісьменніка Максіма Гарэцкага, паэтка Канстанцыі Буйлы, сям'і Багдановічаў... Найстарэйшы ж дакумент з фондаў БДАМЛіМ датуецца 1813 годам — гэта нататнік сям'і Кастравіцкіх, з якой паходзіць пісьменнік Карусь Каганец.

З 2001 года ў архіве-музеі ладзяцца літаратуразнаўчыя Узвышаўскія чытанні, прымеркаваныя да 26 траўня — даты ўтварэння ў 1926 годзе літаратурнага аб'яднання "Узвышша". Архівазнаўчыя ж Архіўныя чытанні ладзяцца, пачынаючы з 2003 года, да даты 6 кастрычніка — Дня архівіста. Сёлета, на жаль, з увагі на эпідэміялагічную сітуацыю, традыцыйная вясновая сустрэча не адбылася — мяркуецца перанесці Узвышаўскія чытанні на восень, аб'яднаўшы іх з Архіўнымі. А вось святкаванне дня заснавання БДАМЛіМ, 9 чэрвеня, вырашана правесці — хаця і ў анлайн-фармаце.

ЧАКАЕМ "АЎТОГРАФ"

Дырэктар архіва-музея Ганна Запартыка, якая працуе ў архіве-музеі з 1978-га, а ўзначальвае яго з 1993 года, зазначае, што дзівосным чынам дата заснавання ўстановы супала з Міжнародным днём архіваў. Ён вызначаны ў 2007 годзе Міжнародным Саветам архіваў, які таксама быў заснаваны ў гэты дзень, але ў 1948-м. Святкаванне 60-годдзя БДАМЛіМ адбудзецца на анлайн-пляцоўцы для відэаканферэнцый, гасцям мерапрыемства будуць разасланы адмысловыя запрашэнні. Удзел у адзначэнні "круглай даты" прымуць прастаўнікі іншых архіўных і музейных устаноў, бібліятэк і выдавецтваў Беларусі і замежжа.

А неўзабаве пасля святочнай даты мусіць з'явіцца прымеркаваны да яе навуковы зборнік пад назвай "Аўтограф", задуманы як архіўны альманах, што мае на мэце выходзіць у свет раз на два гады. Сёлетні, першы выпуск будзе ўтрымліваць выбраныя архівазнаўчыя працы супрацоўнікаў архіва-музея і іншых даследчыкаў, якія працавалі з яго фондамі і выступалі на ладжаных ім канферэнцыях, а таксама і на Архіўных ды Узвышаўскіх чытаннях за апошнія 15 гадоў.

ГРАФІК НЕ ЗМЯНІЎСЯ

Такім чынам, хаця сённяшняя сітуацыя і падкарэктавала пэўныя

планы архівістаў, але істотна на іх не паўплывала. Чытальная зала архіва-музея працягвае працаваць, хоць доступ у яе і абмежаваны. Пакуль тут могуць займацца сваімі тэмамі толькі тыя даследчыкі, якія з'яўляюцца супрацоўнікамі навуковых устаноў і здзяйсняюць планавыя навуковыя працы. У калідорах архіва-музея стала крыху цішэй, няма пастаянных наведвальнікаў з ліку сяброў устаноў, якія часам завітвалі, каб абмеркаваць тое ці іншае запланаванае выданне ці мерапрыемства. Тым не менш, у самім архіве-музеі праца ідзе па ранейшым графіку, апрацоўка фондаў працягваецца.

Скарыстацца дакументамі з фондаў БДАМЛіМ можна і ў аддаленым доступе — платная паслуга па дасылцы электронных копіяў існуе даўно і выконваецца паводле ўсіх умоваў заканадаўства. Такая магчымасць запатрабаваная даследчыкамі, але асаб-

Будынак архіва-музея.

Фота з сайта архіва bdamlm.by

лівага ўзрастання попыту на яе сённяшняя сітуацыя не выклікала. Копіі архіўных дакументаў часта дасылаюцца, а тым ліку, і за мяжу — напрыклад, нядаўна, калі ў Паўднёвай Карэі рыхтаваўся зборнік перакладаў паэзіі, у архіва-музея папрасілі даслаць узоры аўтографаў Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча — для ілюстрацыі раздзелаў, прысвечаных іх творчасці. З Ізраіля запыталі копіі дакументаў, звязаных з гісторыяй Халакоста, біяграфіямі дзеячаў яўрэйскай культуры, дзейнасцю Беларускага дзяржаўнага яўрэйскага тэатра, які працаваў у Мінску з 1926 да 1949 года. Падобныя запыты прыходзяць з Польшчы, Германіі, іншых краін.

ВЫХОЎВАЮЧЫ ЗМЕНУ

Архіў-музей удзельнічае таксама ў навуковых анлайн-канферэнцыях — так, у сярэдзіне мая прайшла сустрэча "Архівы і архіўныя дакументы ў працы ўстаноў сярэдняй адукацыі", зладжаная Дэпартаментам па архівах і справаходстве, Міністэрствам адукацыі і гістарычным факультэтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Тэма цікавая і актуальная — сапраўды, аб значэнні архіваў для навукі і ўсяго грамадства варта распавядаць яшчэ ў школе. Тыя ж з навучэнцаў, хто зацікавіцца архіўнай справай, пасля могуць атрымаць вышэйшую адукацыю па адпаведнай спецыяльнасці.

Заканчэнне — на старонцы 4.

Брэсцкая крэпасць:

гісторыя аднаго ліставання

Шматкроп'е
ваеннага лёсу

Праз пару тыдняў мы зноў будзем гартаць трагічныя старонкі гісторыі, калі 22 чэрвеня 1941 года войскі нямецка-фашысцкіх захопнікаў перайшлі мяжу Савецкага Саюза, пачаўшы адлік мільёнам ахвяр у гэтай жахлівай вайне. Сярод першых удары і кулі ўзброеных салдат вермахта прынялі на сябе, як вядома, савецкія пагранічнікі, у тым ліку — абаронцы Брэсцкай крэпасці.

Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ

ПАМЯЦЬ ПРА АБОРОНЦУ

Пра аднаго з такіх абаронцаў — Іосіфа Цыпіна, лёс якога ў свой час удалося ўстанавіць “К”, — прыгадаў 9 Мая на сваёй старонцы ў сацыяльнай сетцы вядомы расійскі артыст і рэжысёр Яфім Шыфрын.

Нагадаю, што Іосіф Цыпін — гэта родны дзядзька Яфіма Шыфрына. Нахім (гэта сапраўднае імя Яфіма Шыфрына) Залманавіч ведаў, што ягоны родзіч загінуў падчас вайны ў Брэсце і апублікаваў у 2015 годзе гэтую інфармацыю на сваёй інтэрнэт-старонцы. Пад допісам артыста было змешчана сем фотаздымкаў, на якіх можна было ўбачыць Іосіфа Цыпіна ў розныя перыяды жыцця, у тым ліку і ў вайскавай форме. Таксама там жа месцілася і выпіска з мемарыяльнага сайта, дзе згадвалася, што Іосіф Цыпін, ураджэнец сяла Ляды Віцебскай вобласці, служыў у 333 палку і прапаў без вестак.

Тагачасны рэдактар “Культуры” Сяргей Трафілаў пабачыў гэты пост у сацыяльнай сетцы і прапанаваў мне паспрыяць артысту ў ягоных пошуках. Я, што называецца, адразу “сеў на тэлефон”, сазваніўся з адміністрацыяй Мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой” і адаслаў ім усе звесткі пра Іосіфа Цыпіна.

І — сапраўдна ўдача: літаральна праз пару гадзін я атрымаў адказ, што прозвішча гэтага чалавека ў ліку абаронцаў Брэсцкай крэпасці сапраўды згадвалі ў сваіх успамінах некалькі чалавек. Так, паводле ўспамінаў, якія пераказала мне намеснік дырэктара па навуковай рабоце Мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой” Ларыса Бібік, сярант Іосіф Цыпін разам з іншымі абаронцамі Цытадэлі ўдзельнічаў у баях супраць фашыстаў, потым быў узяты ў палон і пазней загінуў у адным з нямецкіх канцлагераў. Прычым, фотаздымкаў гэтага абаронцы Брэсцкай крэпасці ў музеі не мелі, і вельмі дзякавалі за пераслананыя здымкі.

Выкарыстаўшы сабраную інфармацыю, я апублікаваў пра гэтую гісторыю асобны матэрыял у нашай газеце (гл. № 15 “К” ад 11 красавіка 2015 года). Але гэта

Фота Іосіфа Цыпіна, дасланае з Брэста родным.

яшчэ не ўсе: у 2016 годзе, грунтуючыся на ўспамінах саслужыўцаў, метадычны савет Мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой” зацвердзіў Іосіфа Цыпіна ў якасці абаронцы Цытадэлі, а яго імя было ўнесена ў інтэрактыўную карту ў экспазіцыі “Музей вайны — тэрыторыя міру”. Фактычна адбылося вяртанне з забыцця імя аднаго з удзельнікаў гераічнай абароны Брэсцкай крэпасці.

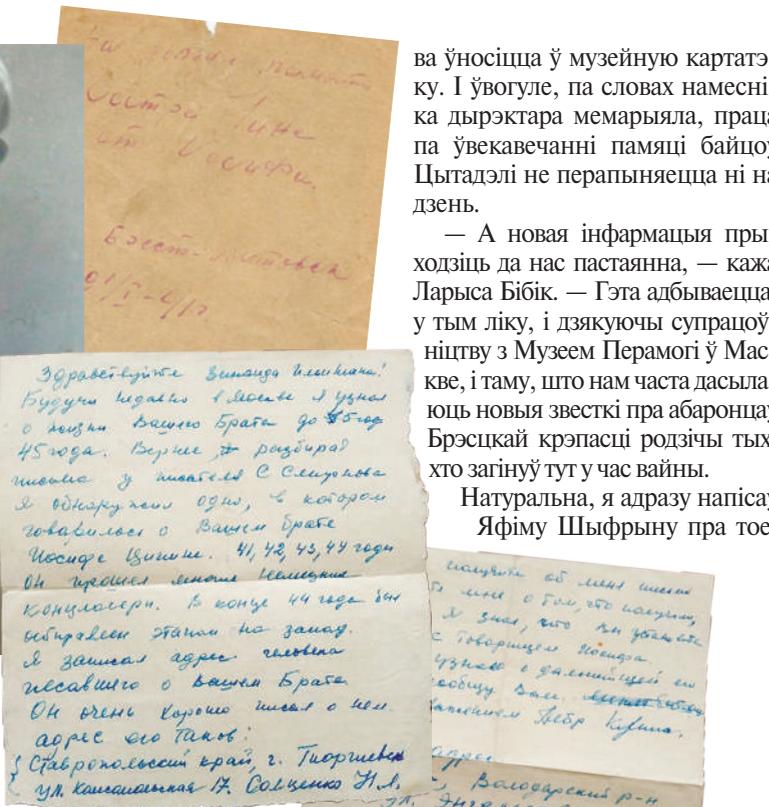
Не варта і казаць, што Яфім Шыфрын быў вельмі ўдзячны нашай газеце за дапамогу, а пазней, прыкладна праз год пасля з’яўлення артыкула “К”, асабіста наведваў Брэсцкую крэпасць.

“З ПАВАГАЙ, ПЁТР КЛЫПА...”

А зусім нядаўна, 30 мая 2020 года, гэтая гісторыя займела працяг. Як напісаў Яфім Шыфрын, ён атрымаў па пошце вестку з Магнітагорска ад сваёй кузіны Элі, дачкі старэйшай мацінай сястры, Ноймы. Гэта было пісьмо на дзвюх старонках ад знакамітага абаронцы Брэсцкай крэпасці Пятра Клыпы, адрасаваныя сяродняй мацінай сястры, Зелме.

Вось гэты ліст на мове арыгінала і з захаваннем прыведзенай арфаграфіі.

“Здрастуйте, Зинаида Ильична! Будучи недавно в Москве, я узнал о жизни Вашего брата до 45 года. Вернее, разбирая письма у писателя С. Смирнова, я обнаружил одно, в котором говорилось о Вашем брате Иосифе Ципине. 41, 42, 43, 44 годы он прошил многие немецкие концлагеря. В конце 44 года был отправлен человека несавшего о Вашем Брате. Он очень хорошо писал о нем. Адрес его таков: Ставропольский край, г. Георгиевск (правильна Георгиевск — Ю.Ч.), ул. Комсомольская, 17. Солценко Н. Л. (паводле даных з архіва Брэсцкай крэпасці гаворка тут, хутчэй, пра Сашчэнку Мікалая Лявонцьеўвіча — Ю.Ч.). Когда получите от меня письмо сообщите мне о том, что получили, чтобы я знал, что Вы установите связь с

Фрагменты ліста Пятра Клыпы. Фота з Фэйсбуку Яфіма Шыфрына

Яфім Шыфрын у Брэсцкай крэпасці.

товарищем Иосифа. Если я узнаю о дальнейшей его судьбе сообщу Вам. С уважением Петр Клыпа.”

Далучыўшы сканы названага ліста, свой допіс у інтэрнэце Яфім Шыфрын закончыў так: “...ці магу я напросіць вас пераслаць гэтыя пісьмы ў Музей Брэсцкай крэпасці?”

ЗВАНOK У БРЭСТ

Зноў, як і пяць гадоў таму, я набраў нумар тэлефона намесніцы дырэктара па навуковай рабоце Мемарыяльнага комплексу “Брэсцкая крэпасць-герой” Ларысы Бібік. Але перасылаць інфармацыю ад Яфіма Шыфрына ў мемарыяльны комплекс на гэты раз мне не давялося.

— Мы ўчора ўжо атрымалі гэты ліст па электроннай пошце, — адзначыла Ларыса Бібік. — І, канечне, вельмі ўдзячны Яфіму Шыфрыну за дадатковыя звесткі пра Іосіфа Цыпіна.

Як расказала Ларыса Бібік, уся новая інфармацыя пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці, у тым ліку і тая, якую музейшчыкі атрымалі ад расійскага артыста, абавязко-

ва ўносіцца ў музейную картатэку. І ўвогуле, па словах намесніцы дырэктара мемарыяла, праца па ўвекавечанні памяці байцоў Цытадэлі не перапыняецца ні на дзень.

— А новая інфармацыя прыходзіць да нас пастаянна, — кажа Ларыса Бібік. — Гэта адбываецца, у тым ліку, і дзякуючы супрацоўніцтву з Музеям Перамогі ў Маскве, і таму, што нам часта дасылаюць новыя звесткі пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці родзічы тых, хто загінуў тут у час вайны.

Натуральна, я адразу напісаў Яфіму Шыфрыну пра тое,

дзячы на тое, што з тых часоў пра-йшло ўжо 75 гадоў.

Яфім Шыфрын падчас нашага ліставання пагадзіўся з тым, што трэба працягнуць пошукі ўсіх магчымых дакументаў і сведчанняў.

— Я яшчэ раз напішу сястры і папрашу паварушыць архіў, — дадаў Нахім Залманавіч на развітанне.

НОВЫЯ ЗВЕСТКИ

Калі я ўжо амаль дапісаў гэты матэрыял, на сувязь са мной зноў выйшаў Яфім Шыфрын. Ён сказаў, што пазваніў сваёй сястры ў Магнітагорск. На жаль, больш лістоў, дзе згадваецца пра лёс Іосіфа Цыпіна, у сямейным архіве не захавалася.

Разам з тым, па словах артыста, яго сястра ўспомніла, што ў іх сям’і нарыс Пятра Клыпы пра абарону Брэсцкай крэпасці ў “Піянерскай праўдзе” прачыталі з вялікім хваляваннем, бо напрыканцы артыкула згадвалася вайсковая частка, дзе служыў Іосіф Цыпін.

Аўтару нарыса адразу напісалі. Гэта быў час пасляваенны, час усеагульных рашукаў, калі многія шукалі сваіх родзічаў, якія зніклі без вестак на палях вайны. Напрыклад, як казала мне тая ж Ларыса Бібік, у 1957 годзе да Сяргея Смірнова, знакамітага пісьменніка і аўтара кнігі “Брэсцкая крэпасць”, звярталася і Зінаіда Ільінічна Цыпіна, сястра Іосіфа, спадзяючыся даведацца штосьці пра свайго брата. У музейных архівах захаваўся яе ліст. На жаль, ці быў адказ пісьменніка на гэты допіс, — пакуль што невядома.

А вось на зварот да Пятра Клыпы амаль адразу прыйшоў адказ. Прычым, лістоў было не адзін, а некалькі.

— На жаль, у сям’і не захаваўся яшчэ адзін ліст, у якім Пётр Клыпа ўспамінае некаторыя падрабязнасці таго часу: пасля рукапашнага бою ў Брэсцкай крэпасці, які скончыўся палонам, нехта з саслужыўцаў сказаў немцам, што мой дзядзя яўрэй, ведае нямецкую, бо да вайны быў настаўнікам нямецкай мовы, — напісаў Яфім Шыфрын. — Немцы, здаецца, прапанавалі яму добрыя ўмовы, калі ён пагодзіцца быць іх перакладчыкам. Іосіф адмовіўся. Пётр Клыпа ўспамінаў, што пасля гэтага яго жорстка збілі.

Як далей напісаў мне артыст, перад тым, як усе адправіліся ў лагер, Пётр Клыпа пабачыў Іосіфа на падлозе ў камеры. Той нават не мог устаць на ногі, так яго збілі немцы. Больш яны не бачыліся...

— Далейшы лёс Іосіфа Цыпіна вынікае з тых дакументаў, якія ёсць у архівах Брэсцкай крэпасці: шматлікія лагеры і расстрэл у адным з іх, — завяршыў свой расповед Яфім Шыфрын.

Але, як я ўжо казаў, да канчатковай кропкі ў гісторыі лёсаў абаронцаў Брэсцкай крэпасці яшчэ далёка. Паставім пакуль што шматкроп’е...

Фота Тацяны МАТУСЕВІЧ

Аляксей ДУДАРАЎ:

“Выратоўвае любоў”

Снягі, дажджы
і сонца “не па п’есе”

(Заканчэнне.
Пачатак на старонцы 1)

— А як жа тады тая ж камедыя дэль артэ? Яе традыцыйны апошнім часам даюць усё больш парасткаў у сучасным тэатры, сучаснай рэжысуры. Дый самы знакаміты на постсавецкай прасторы фестываль і расійская нацыянальная тэатральная прэмія так і называюцца — “Залатая маска”. Вы што-сьці маеце супраць?

— Не падабаецца мне такое азначэнне — ні “залатая”, ні “маска”. Бо ніводнае з гэтых слоў не адпавядае чалавеку. Гэта штосьці наноснае, штучнае, з чалавекам не звязанае. Маска хавае сапраўднае, праўдзівае. Многія ўвогуле развучыліся быць шчырымі, нават з самімі сабой.

— Як бы тое ні было, у творчасці схавана немагчыма. Выходзіць артыст на сцэну — і адразу бачна, што ў яго за душой. Незалежна ад таго, каго ці што ён іграе, нават калі гэта нейкая інструментальная музыка. Гэта ж — з літаратурнымі творами. Вашы ж таксама так ці іначай “аўтабіяграфічныя”?

— Гэта закон творчасці: кожны актёр і драматург выкарыстоўвае свой жыццёвы вопыт, і чым таго вопыту болей — тым лепей. Але ж ён не залежыць наўпрост ад узросту. Гэта штосьці іншае. Мяне вельмі радуе, калі хтосьці здзіўляецца з маіх твораў: маўляў, няўжо гэта прыдумкі, а не рэальныя гісторыі? Як кажуць, кожны пісьменнік заўжды піша адную і тую ж кнігу — сваё жыццё. Але штораз па-рознаму.

— У вашым жыцці была вёска на Віцебшчыне, дзе прайшло дзяцінства, бацька-франтавік. Можна без цяжкасці прасачыць, як гэта адбілася ў вашай творчасці, дзе вялікае месца займаюць і каларытныя вясковыя персанажы, замалёўкі, і тэма вайны. Адны “Радавыя” чаго каштуюць! Але ж у вас за плячыма былі і ПТВ нафтавікоў, і праца маніёрам сувязі, слесарам. Штосьці не памятаю, каб героямі вашых твораў былі прадстаўнікі гэтых прафесій.

— Бо не ў гэтым справа! Я ж кажу: галоўнае — чалавек. Чым ён зарабляе — не так важна, як тое, што ў яго ўнутры. Мяне часта пытаюць: “Вечар” — гэта пра вашых бацькоў? І так, і не. Бо ўсё гэта — яшчэ і пра мяне, усё “выцягнута” з мяне самога. Дастаеш штосьці са сваёй душы — і карыстаешся гэтым. Любоў твой герой — гэта ўсё роўна ты сам. Незалежна ад таго, хто ён па прафесіі. Незалежна ад узросту, полу, часу, бо мінулае — гэта ж таксама паралелі з сучаснасцю. Так, навакольны свет, абставіны ўздзейнічаюць на чалавека, але толькі ад яго самога залежыць, як ён паступіць, як распарадзіцца сваёй душой.

— Што тады выратуе свет — душа? Культура, прыгажосць, праўда — што? — Вера.

— У царкоўным сэнсе ці больш шырокім, агульначалавечым?

— Скажу іначай — любоў. Бо любоў — гэта і ёсць вера. Але свет павінен зрабіць усё магчымае, каб яго не трэба было выратоўваць.

Бо чыйсьці подзвіг, нечая ахвяра — гэта і нечыя недапрацоўкі, недагляд.

— Любоўі ў свеце стала меней?

— Яна даўно ідзе на спад, і мы, як ні горка асэнсоўваць, гэтага заслужылі. Бо калі і надалей будзем кіравацца іншымі каштоўнасцямі, надыйдзе катастрофа. Мяне гэта хвалюе не толькі як творцу, але і як бацьку, дзеду. Малодшаму з трох маіх унукаў нядаўна споўнілася тры гады. І я занепакоены, у якім свеце ён будзе жыць.

— А як выхоўвалі сваіх дзяцей? Ці хапала на гэта часу? Ведаю, ваш сын Максім стаў мастаком, распісвае храмы. Дачка Аляся — юрыстам.

— Неяк спецыяльна ўздзейнічаць, выхоўваць — немагчыма. Можна толькі ўласным прыкладам. Гэта не я скажу — Леў Талстой.

— На вас самога — хто з пісьменнікаў паўплываў? Вы неяк гаварылі, Шукшыны?

— І Чэхаў. Ён не паказваў, як трэба жыць. Не павучаў. А сумленна маляваў, якія мы ёсць. І Шукшыны рабіў тое ж самае. Яго апошні пра гэткіх “цудзікаў” з народа (“дзівакоў” — гучыць крыху іначай) мяне так натхнілі, што захацелася пісаць. Я адчуваў яго герояў, “прапускаў” іх праз сябе. Адчуваў і тое, што пісьменнік таксама іх не з пальца высмоктаў. Яны ў яго — жывыя людзі, а не тыя, хто мае ці не мае рацыю. Сярод беларускіх твораў мяне заўсёды захаплялі Колас, Купала, Караткевіч, Янка Брыль, Геннадзь Бураўкін... Кара-

цей, уся лепшая айчынная і сусветная літаратура.

— Вы пачалі пісаць, калі ўжо знаходзіліся ў сферы творчасці: пасля заканчэння тэатральна-мастацкага інстытута, які цяпер стаў Акадэміяй, працавалі ў ТЮГу — актёрам і адначасова ў літчастцы.

— І гэта мне дапамагала. Я і дагэтуль лічу, што мастак павінен прыглядацца да чалавека, а не да тых ці іншых знешніх рэчаў. І менавіта чалавека, як гэта

вацкая, туркменская, узбекская, украінская, эстонская, іншыя. П’есы ставіліся паўсюль. Але ж былі і вашы аўтарскія “пераклады” на мовы іншых відаў мастацтваў: я маю на ўвазе найперш балет “Вітаўт” на ваша лібрэта — паводле вашай жа п’есы, што ставілася ў Купалаўскім тэатры.

— Так, балет “Вітаўт” ідзе ў нашым Вялікім тэатры ўжо сем гадоў, паказваўся ў замежжы. Вячаслаў Кузняцоў — вельмі

**“
Мяне вельмі радуе,
калі хтосьці здзіўляецца з маіх твораў:
маўляў, няўжо гэта прыдумкі,
а не рэальныя гісторыі? Як кажуць, кожны пісьменнік заўжды піша адную і тую ж кнігу — сваё жыццё. Але штораз па-рознаму.**

робяць актёры, ён павінен “жывапісаць” (у гэтым слоўцы — бы два іншых, таму ўнікаюць дадатковыя сэнсы).

— Ці атрымліваецца гэта ў маладых драматургаў, сцэнарыстаў? Не хацелася іх навучыць? Бо вашы “Белыя росы” — кінакласіка на ўсе часы.

— Яшчэ ў студэнцкія гады я ўцяміў адну простую ісціну: навучыць — немагчыма. Нічому! А вось навучыцца — можна. І трэба! Што ж да нястачы добрых сцэнарыяў і п’ес, дык гэта вечная праблема. Так заўсёды было: п’ес — быццам бы многа, нават замнога. Драматургіі — мала.

— Вашы творы перакладліся на розныя мовы. Сярод іх не толькі руская: літоўская, польская, сла-

таленавіты кампазітар, найцікавейшы чалавек. Працаваць з ім — адно задавальненне. Галоўнае ў такіх, як вы казалі, “перакладах” (хаця гэта ніякія не пераклады, нават у пераносным сэнсе слова, гэта проста іншы жанр) — каб уся пастаноўчая каманда глядзела ў адзін бок. Прычым у той жа бок, што і аўтар. Яшчэ, працуючы над балетным лібрэта я зразумеў, што ў ім, апрача ўсяго, павінна быць... музыка. Менавіта так: не толькі прыгожа выкладзены сюжэт, добры літаратурны тэкст, але і нейкая ўнутры схаваная музыка. Ведаеце, так прыхваціўся, што разам з Кузняцовым мы стварылі яшчэ адзін балет, пакуль сцэнічна не ўвасоблены — “Знак Белабога”:

лібрэта — маё, музыка — Кузняцова. Астатнія сакрэты раскрываць пакуль не хочацца.

— Будзем чакаць! Заўсёды хочацца спадзявацца на шчаслівы лёс кожнага твора. У канцы мінулага года на эксперыментальнай сцэне Новага драматычнага тэатра адбылася прэм’ера спектакля “П’ес Белага вострава” паводле вашай п’есы. Але крыўдна, што так і не быў пастаўлены, да прыкладу, ваш мюзікл “Белыя росы”, напісаны аж 16 гадоў таму.

— Мне таксама крыўдна, асабліва за Эдуарда Зарыцкага, які стварыў цудоўную музыку. Працуючы над тым ці іншым творам, ніколі не ведаеш, як складзецца яго лёс. Часам гэта не прадказальна, асабліва ў дачыненні да публікі. Але ж здараюцца і ўсялякія “падводныя плыні”, пралічыць якія бывае складана.

— Тэатральная суполка, як і ўсялякае з’яднанне твораў, — заўжды крыху “тэарыум”. Бо ў кожнага — свае амбіцыі, жаданне “скарпыць увесць свет”, а гэта не заўсёды бывае магчыма. Калісьці вы ўзначальвалі часопіс “Мастацтва”, былі адным з арганізатараў і кіраўнікоў Драматычнага тэатра Беларускай арміі. Больш за чвэрць стагоддзя (а дакладней, 28 гадоў) з’яўляецеся старшынёй Беларускага саюза тэатральных дзеячаў, выступаючы гэтакім міратворцам. Складана “разрульваць” магчымыя канфлікты?

— Не перабольшвайце. У тэатры ў кожнага — свае правы, абавязкі, нарэшце, свой статус. Там ёсць з-за чаго “змагацца”. А СТД сёння — грамадскае аб’яднанне, цалкам добраахвотнае. Спадзявацца на тое, што гэты творчы саюз здольны раз і назаўжды вырашыць усе набалелыя пытанні, дарэмна. Наша місія ў іншым — трымацца разам, дапамагаць адзін аднаму. І памятаць, што ўсе мы — адной крыві. Як сябры дзяцінства, пароднёныя, спакрывёныя любоўю да мастацтва, у якім, на самрэч, месца хопіць усім.

— А самы шчаслівы ўспамін дзяцінства?

— Снягі і сонца. І дажджы. У дзяцінстве ўсё — самае сапраўднае. Важна потым усё гэта не згубіць... **К**

“У мяне былі каралеўскія ролі”, — кажа народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Вольга Клебановіч. І сапраўды, любая актрыса пазайздросціць такому бліскучаму спісу і такому напоўненаму творчасцю, поспехамі і авацыямі жыццю на сцэне. Якое і доўжыцца, і нават набывае новыя фарбы — у родным Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага наступныя пастаноўкі Вольга Міхайлаўна рыхтуе ўжо ў якасці рэжысёра. І да 75-гадовага юбілею артысткі, які святкаваўся напрыканцы зімы, павінна была адбыцца адна прэм’ера — але ўсё перанеслася. І наша размова з Вольгай Клебановіч з аднаго боку юбілейная, але ж з другога — гаворым мы не пра мінулае, а пра будучае і пра новыя творчыя здзяйсненні.

Фота прадстаўлена НАДТ імя М. Горкага

Вольга Клебановіч у спектаклі “Горе от ума”.

Надзея КУДРЭЙКА

Вольга КЛЕБАНОВІЧ:

“А я кажу — маўчаць! І чакаць выніку!”

— Ці атрымалася ў вас гучна адсвяткаваць прыгожую дату — 75 гадоў?

— Святкаванніў не было, і цяпер я з поўным правам, калі юбілей не адбыўся, магу лічыць сябе маладой і прывабнай. (смах) А рыхтавалі мы прэм’еру спектакля “Братыя Карамазовы”, у якім я дэбютавала б у якасці рэжысёра. Але тут і пандэмія, і тэатр пасля рамонту так і не адчыніўся, і цяпер усё пераносіцца на восень, да юбілею Аляксандра Ткачонка — 20 лістапада яму будзе 70 гадоў, а ён іграе Фёдара Карамазова.

— У 75 гадоў у вас пачынаецца, можна сказаць, новае жыццё — рэжысёрскае. Крок даволі рызыкаўны. Не страшна?

— Я даўно да гэтага ішла. Мне яшчэ наш знакамiты рэжысёр Валерый Маслюк казаў: “Пастаў спектакль, ты зможаш!” Я ж і раней сама разбірала сцэны, сама працавала ролі — рэжысёры прыслухоўваліся, прымалі мае ідэі. Калі маладой дзяўчынай толькі прыйшла ў тэатр і адразу пачала іграць у значных спектаклях, усе казалі — ох, якая ў яе хватка! Бо я даволі ўпэўнены ў сабе чалавек — не баюся, не пужаюся пастаўленнай задачы, не вохкаю, а бяру і раблю.

Што тычыцца ўзросту — я лічу, што трэба жыць так, каб гэтая старая з касой яшчэ паспрабавала цябе злавіць, каб паганялася. Не ведаю, ці з космасу гэта ідзе, ці ад генаў, але энергія ў мяне пакуль хапае. А што такое талент — гэта найперш энергія. І пачуццё меры. Дарэчы, калі адносна сябе я чую такія пафасныя словы — “вялікая, геніяльная”, кажу, што не варта, не люблю. Я — прафесіянал, я ўмею гэта рабіць і я на сваім месцы. Вось і ўсё.

— А чаму выбар паў менавіта на “Братыя Карамазовы”? Гэта ж і досыць складана, і вельмі сур’ёзна.

— Дастаеўскага я люблю. І калі выкладала на рэжысёрскім курсе ў Акадэміі мастацтваў, здзейсніла са студэнтамі гэтую пастаноўку. Усе калегі мяне віншавалі: “О, вось той тэатр, пра які мы ўжо сталі забывацца!” Бо я студэнтаў вучыла свайму такому кансерватыўнаму тэатральнаму веравызнанню: каб на сцэне жыў чалавечы дух, каб была глыбіня пражывання ролі.

Фота Алега СІЛЬВАНОВІЧА

Так і з’явілася ідэя зрабіць паўнаватасны спектакль.

Канешне, мне неаднойчы казалі: “Карамазавы? Ды хто на іх пойдзе?” А я адказваю: “Спакойна! Гэта будзе містычны дэтэктыў, цікавы па меншай меры тым, хто любіць інтрыгу”. У любым выпадку я пастараюся, каб не падвесці ў першую чаргу аўтара, Фёдара Міхайлавіча, каб гучаў менавіта ён. Але, безумоўна, па форме спектакль будзе сучасны — і дэкарацыя такія ж, і мастак у мяне малады працуе, і выканаўцаў я падбрала адпаведных раманау. Прасіліся многія артысты, якім ужо блізка да сарака. А я кажу: “Злітуйцеся! Алёшы — 20 гадоў, Івану 24, Міці 28!” У цэнтры ўсяго, канешне, Алёша, я ўвесь сюжэт выду праз яго. А мастацкім кіраўніком пастаноўкі я запрасіла Сяргея Кавальчыка, каб быў нейкі погляд збоку: і ён вельмі тактоўна сябе паводзіць.

— Мне падаецца, што выбар Аляксандра Ткачонка на ролю бацькі Карамазова — даволі нечаканы ход, бо гэтага літаратурнага героя мы прызвычаліся бачыць не такім інтэлігентным і прывабным.

— Я свядома не хацела браць акцёра, па якім адразу ўсё было б бачна. І Саша Ткачонак, заўсёды такі абаяльны, ніяк не мог змірыцца з тым,

што Фёдар Карамазав — зборны ўсіх чалавечых паракі. Але ў мяне гэта не нейкі ветхі старэчка — усё яшчэ франт, усё яшчэ разлічвае на тое, што здольны падабача дзяўчатам. Але пра ролі я магу расказаць доўга, я ж вельмі заўзяты чалавек у працы.

— Яшчэ адну пастаноўку не як актрыса, а як рэжысёр вы зараз рыхтуеце — аднаўляеце легендарны для тэатра імя Горкага спектакль па п’есе Жана-Франсуа Раньяра “Единственный наследник”. І справа вельмі адказная, бо вы павінны і адпавядаць яго слаўнай гісторыі, і не падвесці яго рэжысёра, вашага настаўніка Уладзіміра Маланкіна. Ці будзеце нечым здзіўляць?

— Я ад самага пачатку іграла ў гэтым спектаклі — а прэм’ера адбылася яшчэ ў 1974 годзе. Мы часта кажам, што гэта наша “Паўлінка”, наш доўгажыхар, яшчэ ў 2004 годзе мы адзначылі яго тысячагоддзе паказ. І дзе толькі ні іграўся “Наследнік” — і ў калгасах, і на самых вялікіх сцэнах, і ў самых розных краінах, традыцыйна адкрываў усе нашы гастролі. Заўсёды меў у глядача вялізны поспех — настолькі ўдалая пастаноўка. Былі перыяды, калі мяняліся палітычныя артыстаў, і на некаторы час спектакль пакідаў рэпертуар — мы яго аднаўлялі,

так і ў 2002-м была чарговая версія. І вось цяпер, пасля перапынку гадоў у восем, ізноў вяртаем на сцэну — у гонар юбілею Аляксандра Ткачонка, бо роля Жэронта для яго зорная. Толькі што па тэрмінах цяпер усё ссоўваецца: да юбілею Ткачонка ў лістападзе, будучы, відаць, “Братыя Карамазовы”, а ўжо на мой дзень нараджэння ў лютым і “Наследнік” выпусцім: раз над ім працуем, праводзім анлайн-рэпетыцыі. І я адразу ўсіх папярэдзіла — галоўнае, канешне, застанецца, але на дварэ ўсё ж 2020 год, зусім іншы час, іншы рытм. І мой вялікі педагог Уладзімір Маланкін мне не дараваў бы, калі б я проста ўсё закансервала і паўтарыла адзін у адзін. Напрыклад, многіх я нават здзівіла размеркаваннем роляў, і чула скепсіс — маўляў, не справяцца. А я кажу: “Маўчаць! І чакаць выніку!” Часу на падрыхтоўку хапае.

— У рэжысуру вы ж пайшлі не таму, што для вас няма роляў. Што на сёння ў акцёрскім рэпертуары?

— У апошнія гады я іграю выключна ў камедыяных спектаклях — гэта і “Круг любви”, і “Проделки Ханумы”, і “Знойные мамочки” разам з Бэлай Масумян — адыхла ад драматычных роляў, якіх у маім жыцці было мно-

га, калі працавала проста, як кажуць, на разрыў аорты, калі пульс зашкальваў, — як у “Васе Железновой” ці ў “Дядюшкіным сне” напрыклад. Усе разумеюць, чаму ў нашым тэатры цяпер многа менавіта лёгкіх, камедыяных пастановак, — такім чынам спрабуем завабіць глядача. Ні для кога ж не сакрэт, што ў тэатрах даволі напружаная абстаноўка — фінансаванне з кожным годам скарачаецца. Мы выжываем — гэта самае дакладнае вызначэнне. За сябе я спакойна ў гэтай сітуацыі — здымаюся ў кіно, у серыялах, маю магчымасць

зарабіць сабе капейчыну. А маладым цяжка.

— Вы — народная артыстка Беларусі, узнагароджаная ордэнамі і медалямі, лаўрэат мноства прэмій, сыгралі каля 60-ці вялікіх і значных роляў, але ж тэатр па шырыні ахопу публікі не параўнаецца з рэкламай. І многія цяпер вас ведаюць як “бабушку Аню”, якая гатуе пельмені і варанікі. Як вы ставіцеся да такой славы, ці пазнаюць вас на вуліцах?

— Яшчэ як пазнаюць! “Бабушка Аня” зрабіла тое, што ўсе мае зорныя ролі і амаль 55 гадоў на сцэне не зрабілі. Канешне, спачатку я ўсімі сіламі адмаўлялася, маўляў, у рэкламе не здымаюся прынцыпова! Але мне працягвалі вельмі настойліва прапаноўваць. І нарэшце, каб ужо адчапіліся, думаю — а заламлю я ім нерэальны ганарар! А яны і пагадзіліся. Але ўсё прайшло цудоўна, здымлілі былі ў Вільнюсе — адвезлі, прывезлі, пасялілі ў шыкоўнай гасцініцы, прафесійная каманда. Атрымалася як з серыяламі, ад якіх я таксама катэгарычна адмаўлялася, а 25 гадоў таму мая калега па тэатры Аксана Лясная зацягнула мяне, так і пайшло, і цяпер нават здараецца папрацаваць з вельмі добрымі рэжысёрамі. І ўсё ж моманту, калі рэклама з’явіцца на білбордах і на тэлебачанні, я чакала з жахам.

Але калегі казалі — ну што ж, вельмі мілая рэклама, і бабуля з унукам сімпатычныя. І я зразумела, што калі-нікалі ў добрай рэкламе зняцца можна. Але толькі аднойчы — я так для сябе вырашыла.

— Калі я згадваю вашу сямейную, абсалютна неверагодную гісторыю, і вашага мужа, акцёра Купалаўскага тэатра Аляксандра Дзянісава, які ўсё кінуў і паехаў з маленькай дачкой у ЗША, каб выратаваць ёй жыццё, то думаю, што гэта ўсё варта нейкага вялікага і сур’ёзнага мастацкага твора — рамана, ці хаця б п’есы. Ці не было ў вас такой ідэі, ці не прапаноўвалі вам нешта падобнае?

— Прапаноўвалі, і неаднойчы. І драматургі прапа-

ноўвалі, а я пыталася: “А хто нас сыграе?” І ў маім асяроддзі мне раілі самой неяк усё сабраць, напісаць... Але я не магу так сябе патрашыць, у мяне няма жадання “ўсё на продаж”. Гэта такая балючая тэма! Хто памятае Сашу, той ведае, што ён ахвяраваў усім — сваёй бліскучай акцёрскай кар’ерай, калі ў яго была слава пасля Гамаюна ў фільме “Государственная граница”, калі была Дзяржаўная прэмія за спектакль “Радавыя”. А што думаю я — дык і слоў не хопіць: ён здзейсніў подзвіг, і здзейсніў прыгожа, па-мужчынку. А як я пражыла гэтыя

18 гадоў! Спачатку ж і сувязі ніякай не было, не было званкоў, і скайп на той час яшчэ не існаваў. А кожную ж хвіліну чакаеш вестачкі, думаеш — а ці змагі паесці, а ці здолеў яе пераапрацуць, а ці ёсць лекі, як дачка сябе пачувае. Не дай Бог ніводнай маці такое перажыць! Але мы прайшлі гэты шлях. З Дашай зараз усё нармальна, яна так і засталася ў ЗША. Увесь час кліча мяне, каб я да яе пераязджала, маўляў, трэба мне ўжо і для сябе пажыць. Але ў мяне ж і тут сын, унукі, і тэатр, у якім у мяне яшчэ многа спраў.

— Акрамя згаданага, ці думаеце як рэжысёр над новымі пастаноўкамі? А ці ўбачылі вы вас у новых ролях?

— Натуральна, я не збіраюся канчаткова паставіць на сабе крыж як на актрысе. Калісьці я думала — працаваць артысткай буду толькі да пэўнага ўзросту, каб не пужаць глядачоў сваёй драхласцю. Але ж пакуль навокал усе вішчаць і пішчаць, што я выдатна выглядаю, што я маладая і энергічная, што час яшчэ не прыйшоў... Пасля спектакля “Знойныя мамочки” да сцэны, здараецца, падыходзяць імпазантныя мужчыны з вялікімі букетамі кветак, і яшчэ шэпчаць мне шматзначна: “А я — знойны дзядуля!” (смах)

Зараз у рэпертуары ў мяне пяць спектакляў, і добра, калі б была яшчэ якая свежая роля. Хаця б адна — у маім узросце многа ўжо не трэба. Хочацца ўжо ўзмахнуць крылом і сыграць нарэшце штосьці сур’ёзнае, не камедыянае. І Сяргей Кавальчык кажа: “Мы павінны знайсці нешта значнае, будзем шукаць!” А я жартую — знойдзем, калі мне будзе 100 гадоў, а ў мяне на стагоддзе ёсць нават цудоўная французская п’еса, дзе галоўнай гераіні якраз 100 гадоў. (смах) Як у рэжысёра, канешне, таксама ёсць задумы — я гляджу ў бок класікі, мяне гэта хвалюе, але казаць яшчэ рана. На гэты год у мяне планы і так вялікія.

Ці ўсё нармальна?

У беларускую драматургію прыйшлі маладыя ды таленавітыя аўтаркі. Іх тэксты вельмі розныя, самабытныя і яркія. Адною з заўважных стала дэбютная п'еса Улады Хмель "Усё нармальна", якая ўвайшла ў лонг- і шорт-лісты адразу некалькіх прэстыжных конкурсаў Мінска і Масквы. А незабаве п'еса была прастаўлена ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі дэбютанткай у рэжысуры Ганнай Якаўлевай. Таксама ўпершыню на прафесійнай сцэне выступіла актрыса Ірына Якавец.

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Пастаноўка не пазабула пэўных шурпатасцяў, напрыклад, шмат пытанняў выклікаюць харэаграфічныя ўстаўкі, якія выбіваюцца з --агульнага малюнка. Тым не менш, спектакль нельга назваць "вучнёўскім".

На першы погляд, п'еса стаіць у доўгай чарадзе тэкстаў, прывесчаных невычэрпнай тэме дзіцяча-бацькоўскіх адносін. І нельга сказаць, што на самой справе гэта не так. Бо, нягледзячы на тое, што герані ў афішы п'есы прадстаўлены як аднагодкі Жанчына-1 і

Жанчына-2, па ходзе дзеяння яны прымаюць на сабе пэўныя ролі: бабулі Святланы Ігараўны, маці Насці і дачкі Сашы. Менавіта такім чынам расклада ролі паміж двума актрысамі Ганна Якаўлева. Паколькі п'еса выбудавана нелінейна, дыялогі і

Сцэны са спектакля "Усё нармальна".

маналогі пераплецены паміж сабой і перацякаюць ад адной герані да іншай, рэжысёрская задача была няпростай. У выніку атрымаўся спектакль, які варты ўвагі, найперш, дзякуючы працам актрыс: заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Людмілы Сідаркевіч, якая ўвасабляе вобраз маці, ды Ірыны Якавец, што, адпаведна, іграе дачку ды бабуню. Выклікае павагу тое, як рэжысёршы ўдалося раскрыць талент дэбютанткі, работа якой у гэтым спектаклі стала сапраўдным адкрыццём. Таксама захапляе, што ў Ганнай Якаўлевай атрымалася знайсці такі падыход да герані Людмілы Сідаркевіч, пры якой ейнай Насці сапраўды спачуваеш, нягледзячы на ўсё крыўды, нанесеныя ёй дачка.

Увогуле, тканіна спектакля сплечена такім чынам, што спачуванне выклікаюць абедзве герані, і абедзве раздзяняюць праз сваю агрэсіўнасць, жорсткасць, эгаістычнасць. Іх зламаны свет пабудаваны на сузалежнасці і няшчасці, што перадаюцца з пакалення ў пакаленне, ад маці да дачкі і далей. Быць можа, жыццё зусім не мае сэнсу, калі татальна не свабода кіруе чалавекам, дзе б ён ні знаходзіўся. Бацькі заўжды назіраюць за сваімі дзецьмі, дзеці заўсёды пад наглядам сваіх бацькоў. Менавіта гэтую думку выдатна ілюструе сцэнаграфія Ірыны Банькоўскай: у адным з эпизодаў зверху спускаецца мноства авальных люстэркаў, што асацыююцца апроч іншага з вочкамі дзвярэй. Ніхто нікому не давярае і гэты працэс як быццам немагчыма спыніць. Увогуле, візуальна спектакль вельмі лакалічны, графічны, нават сціплы: чорны і белы колеры, святло, люстэркі. Тым самым аўтары, расставіваючы пэўныя сэнсавыя акцэнтны,

ізноў засяроджваюць увагу гледача на адметных працах актрыс.

Напрыклад, Ірына Якавец у пэўны момант шляхам неумдрагелістых маніпуляцый з прычоскай і грывам амаль імгненна пераўтвараецца з Сашы ў Святлану Ігараўну. Яна становіцца за прамавугольнай рамкай і ў промні святла нагадвае партрэт бабулі — сямейную ікону. І ў той момант, калі "ікона" пачынае сварыцца, абражаць і прыніжаць Насцю, усё становіцца на свае месцы.

Спектакль, адштурхоўваючыся ад лакальнага канфлікту, выходзіць на развагі пра тое, наколькі грамадства зламаана ў сваёй аснове. Пасіўна-агрэсіўныя адносіны выносіцца за межы канкрэтнай сям'і, брыняюць, растуць, заражаюць усіх вакол. Каб пасталець, трэба абавязкова выправаць на сабе траўматычны досвед, які зыходзіць ад самых блізкіх людзей. Тады ўзнікае пытанне, а ці трэба стацьці, ці варта быць нараджэцца і навошта прыводзіць у гэты зламаны свет новых людзей?

І усё ж маці хоча ведаць, ці была дачка ў Рыме. У яе пытаньня гучыць зрунасьць да жыцця Сашы і адначасова надзея на тое, што ейны лёс складзецца лепш, чым у яе. У фінале Саша зыходзіць у адчыненыя дзверы, з якіх ліецца святло. Магчыма, Саша зусім пакінула гэты пакарэжаны свет, але ёсць надзея, што ёй усё ж удалося разарваць замкнёнае кола сузалежнасці і зрабіць рашучы крок наперад.

Ксенія КНЯЗЕВА, кандыдат мастацтвазнаўства

Вікторыя Ярохіна. "Пракрасцінацыя".

У Арт-гасцёўні "Высокае месца", што ў гістарычным цэнтры сталіцы, праходзіць выстава кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і касцюма Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Яна была прымеркаваная да 75-годдзя навучальнай установы.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

"Мільфлёр" — тысяча кветак

Агата Каробка. "Захавальнік спадчыны".

Прыгожая рэч звычайна мае прыгожае імя. Выстава называецца "Мільфлёр". Па-французку гэта "тысяча кветак". Прыгожа на слых і адпавядае сутнасці. За гэтай назвай стаіць значная і гістарычна-культурная з'ява. Можна сказаць, цэлая эпоха ў развіцці дэкаратыўнага мастацтва. Mille-fleurs — гэта асабліва від заходнеўрапейскіх шпалер XV — XVI стагоддзяў з аднатонным фонам, пакрытым кветкавым арнаментам. Сюжэтамі такіх шпалер былі алегорыі, сцэны прыгожага жыцця сацыяльнай эліты, рэлігійныя і міфалагічныя сюжэты. Працей кажуць, сучасная супрацьлегласць так званаму народнаму мастацтву — функцыянальнаму і нават у эстэтыцы сваёй прагматычнаму. "Тысяча

Фрагмент экспазіцыі.

кветак" як ілюстрацыя да парадаксальнай тэзы Оскара Уальда пра тое, што мастацтва толькі тады сапраўднае, калі ад яго нікай карысці. "Мільфлёр" запатрабаваны і сёння. Так цяпер называюць тканіны з дробнаўзорчатымі расліннымі матывамі. Цікава, што Аляксандр Кішчанка, майстар манументальнага габелена, што пабудаваны, як вядома, па законах архітэктурнай кампазіцыі, вельмі цікавіўся гэтай з'явай, надаваў у сваіх творах вялікую ўвагу менавіта фону як структуры, якая візуальна звязвае і нават сэнсавыя яднае разнапланавыя выявы. Выстава дэманструе шырокі спектр магчымасцяў тэкстылю як сродка мастацкага выяўлення рэчаіснасці і віртуальнасці, а таксама творчы патэнцыял студэнтаў і выпускнікоў акадэміі. На выставе больш за 80 твораў — габелен, ручное ткац-

тва, роспіс, лічбавы друк. Як запатрабаваны, а праз гэта перспектывы, прастаўлены напрамак праектавання арнаментаў тканін для прамысловай вытворчасці. Але большасць экспанатаў — эксклюзіў. Тое, што

Маргарыта Шчытнікава. Фрагмент калекцыі тканін.

існуе ў нашым асобніку. Асабіста мне на выставе запомнілася дыпломная работа 2017 года, прывесчаная да хрысціянскай міфалогіі нашай зямлі. У маіх вачах гэта

мастацка пераканаўчае разбурэнне стэрэатыпаў, паводле якіх у даўнія часы ў стасунках людства і прыроды была гармонія, страчаная намі пры бурлівым развіцці цывілізацыі. Не, не было гармоніі! Зыходна агрэсіўнае супрацьстаянне і спробы "ачалавечыць" стыхіі, асэнсавы іх з пазіцыі соцыума.

З гэтага прыкладу відаць, наколькі шматбакая, шматпланавая экспазіцыя — ад эфектных эксперыментаў, вынік якіх непрадказальны ці не відавочны, да грунтоўна распрацаваных на канцэптуальным узроўні мастацкіх цыклаў, што ўжо набылі сацыяльную вагу.

Сапраўды, тысяча кветак, з якіх кожны можа сабраць у думках уласны букет.

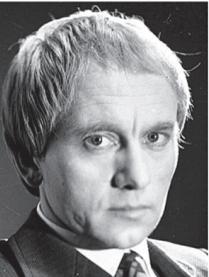

Вікторыя Ярохіна. З праекта "Спадчына".

Аліна Швайбовіч. "Маё плато".

Артыст самай залежнай прафесіі

З заслужаным артыстам Беларусі Баляславам Сяўко я быў добра знаёмы. Мы сябравалі, сустракаліся на Зэльвеншчыне, якую ён любіў, успамінаючы сваё маленьства і школьныя гады. Нават захавалася ў маім хатнім архіве некалькі ягоных лістоў, дзе ён адказваў на мае пытанні, пісаў пра свае новыя ролі. А былі рэдактар райгазеты "Праца" (Зэльва) Ірына Іосіфаўна Васілеўка неяк прызналася, што Баляслаў Іванавіч яе сваяк.

Нарадзіўся Баляслаў Сяўко ў 1940 годзе ў вёсцы Міжэрычы Зэльвенскага раёна. 15 мая яму споўнілася 60 гадоў. Вучыўся ў мясцовай дзесяцігодня, а на канікулах, як і ўсё раўнесьнікі, працаваў разам з бацькамі ў калгасе. З усіх сваіх настаўнікаў з найбольшай удзячнасцю заўсёды ўспамінаў Іосіфа Адамавіча Жыдка — выкладчыка фізікультуры. Па характары надзвычай шчырага і добра-зачылівага чалавека, які жыў клопатамі і інтарэсамі вучняў, усебакова дапамагаў ім загартоўваць не толькі цела, але і волю, вучыў перамагаць нават тады, калі для перамогі сіл, здавалася б, не засталося. Лыжныя кросы і маршы, шматлікія спаборнішчы па лёгкай атлетыцы, валеіболе і футболе, якія ён арганізоўваў, вучылі выскочыць хлопчыкаў і дзяўчынак змагацца і перамагчы. Калі ж і праграваў — то дастойна!

Цягла пры жыцці распаўсюдзіўся Баляслаў Іванавіч і пра былою загалупу Міжэрыцкага сельскага клуба Сяпаніду Лук'янаўну Трафімовіч, якая вельмі многа зрабіла для развіцця ў пасляваенныя гады мастацкай самадзейнасці на вёсцы. Тады і заўважыла яна здольнасці да мастацкага чытання ў Баляслава. А некалькіх прапанавала юнаку працягнуць на чарговым канторце, а былі яны ў клубе частым і збіралі вялікую аўдыторыю. "Дзідзі-дзідзі" Якуба Коласа. "Быццам прачула, што праз некаторы час буду працаваць у тэатры, які носіць імя Якуба Коласа", — казаў, усміхаючыся, Баляслаў Іванавіч...

Сіма ў спектаклі "Доктар філасофіі".

— Прафесія акцёра, — разважаў пры жыцці Баляслаў Іванавіч, — самая залежная. Залежыш ад драматурга, бо чакаш, каб ён напісаў для цябе добрую п'есу. Чакаш ад рэжысёра, каб ён даў магчымасць сыграць ролю, якая б табе спадабалася, учыць цябе, ды і ад многіх іншых.

Малыш у спектаклі "Зацюканы апостал".

Ролі ў тэатры і ў кіно Працуючы ў тэатры, акцёр Баляслаў Сяўко выканаў дзясяткі драматычных і характарных роляў. Вострае адчуванне жанру, выразнасць алінай пазіцыі, драматызм, пластычнасць і экспрэсія, глыбокае пранікненне ў псіхалогію сваіх герояў вызначалі многія работы акцёра. Заслужаны песпех да Баляслава Сяўко прыйшоў пасля выканання роляў Юрка, Валодзькі і сына ў камедыях Андрэя Макаёнка "Таблетку пад язык", "Трыбунал", "Зацюканы апостал", а таксама ў п'есах "Скорыя цягнікі" Алены Паповай (роля Сярожка), "Апошняя інстанцыя" Мікалая Матукоўскага (роля Дзімка).

стужцы актёр увасабодзіў вобраз паліка Стапінскага.

ЗАХАПЛЕННІ

У вольны час Баляслаў Іванавіч спішаўся ў іншы тэатр — пантамімі "Мім", які ён арганізаваў сярэд дзяцей у Віцебску ўліч ў 1969 годзе. Праўда, за ўвесь час яму, як рэжысёру, так і не давялося праісці стажыроўку, павучыцца гэтаму складанаму жанру, які ўсталяваў пластыку чалавечага цела і душы. Між тым пасля-хі тэатра былі відэавочныя: яму ў 1982 годзе прысвоілі званне народнага. У сваім рэпертуары "Мім" налічваў больш як 50 пастановак, аўтарам якіх з'яўляўся сам кіраўнік. Сярод іх — "Мы — не рабы", "Век жыві — век вучыся", "Рыцар", "На арэне шыркі" і многія іншыя. На 12-м і 13-м Міжнародных фестывалях пантамімі ў горадзе Брно калектыв нашчага зямляка займаў першыя месцы ў намінацыях сола, дуэт і трыя ў групавым выступленні з кароткай праграмай.

Адночы Баляслаў Іванавіч наведваў у Маскве, на Арбце, выстаўку народнай творчасці, на якой дэманстраваліся вытворы з дрэва, саломкі. Вялікае ўражанне зрабіла гэтая выстаўка на яго. З таго часу ён сам пачаў захапляцца вырабамі з дрэва: у яго калекцыі сабралася шмат цікавых і арыгінальных вырабаў. У іх — часцінка мастацкага бачання свету, любоў да прыгожага на зямлі. А таксама — шчодрасць і дабрыня душы самога акцёра. Многае можна было раскажаць пра гэтага таленавітага і цікавага чалавека, які болы за ўсё баяўся быць толькі адной фарбай у тэатры і ў жыцці, а хацеў застацца разнапланавым і шматколорным. Для гэтага ён умеў назіраць і назіпаваць у душы назіранні. Ён упарта працаваў і заўсёды верыў у вялікую сілу мастацтва. А нахненне яму да працы давалі жонка — урач Святлана Мікалаўна і і дзве дачкі Марыя і Воляга.

Страта

Чароўны баец палку дызайнераў

Ад цяжкай хваробы пайшла з жыцця Ала Ленсу — адзіна старэйшыя дызайнераў Беларусі, калі можна так сказаць пра гэтую прыгожую жанчыну. 68 год для нашага часу — зусім не ўзрост. Жыць бы ды жыць, але...

дзяленне нагляднай агітатыві і выстаў - сёння ім кіруе кафедра графічнага дызайну Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Разам з ёю вучыліся такія выдатныя майстры, як Зіновій Марголін, зараз знакаміты сцэнаграф, уладальнік прэміі "Залатая маска", галоўны мастак Беларускага дзяржаўнага тэатра каля Валерыя Рачкоўска, на жаль, таксама ўжо нябожчык.

Ала Афанасьеўна не займела такой вядомасці, як гэтыя яе аднакурснікі, але для дызайну Беларусі зрабіла таксама нямаала. Яна была мастаком, творчасць якая ўваходзіла непасрэдна ў нашае жыццё. Працуючы дызайнерам Цэнтральнага канструктарскага бюро "Пеленг" Беларускага оптыка-механічнага аб'яднання, Беларускага канструктарска-тэхналагічнага інстытута мясцовай прамысловасці, а потым будучы супрацоўнікам

творчай дызайн-студыі "Макаўза" Беларускім саюзам дызайнераў і Усесаюзнай творчай дызайн-студыі Саюза дызайнераў СССР, яна распрацавала цэлы шэраг узорна-рэкламнай упакоўкі і рэкламнай дакументацыі для фотатэхнікі, побытавых і гаспадарчых вырабаў, фірменныя стылі прадпрыемстваў і грамадскіх арганізацый Беларусі, займалася афармленнем выстаў. Малюнка на поліэтыленавым пакеце з выявай спартыўнага комплекса Раўбічы, зроблены Алай Ленсу у другой палове 1980-х гадоў, стаў "хітом" таго часу - кожны другі мінчук тады халіў з такім пакетам. Удзельнічала Ала са сваімі распрацоўкамі і ў выставах па мяжой. Рэкламныя упакоўкі беларускіх фотанароднага апаратуры ў нямецкім Кельне і мелі тае заслужаны поспех.

Анатоль ЦЕХАНОВІЧ, Якуў ЛЕНСУ, члены Беларускага саюза дызайнераў

Век жыві, век вучыся. Корпаўся ў інтэрнеце і выпадкова натрапіў на прымаўку “Мая хата з краю...” І надзвычай здзівіўся, што ёсць у яе даўно забыты працяг. У поўнай форме гучыць народны выраз такім чынам: “Мая хата з краю, таму першым ворага сустракаю”. У скарачаным варыянце мае прымаўка адно значэнне, у поўным — цалкам супрацьлеглае. Перапісанне ісціны ў філалагічным, так бы мовіць фармаце. Не буду цяпер высвятляць сутнасць моўных (а мо і не толькі моўных) працэсаў, у выніку якіх патрыёт у прымаўцы ператварыўся ў абыякавага хутараніна. Мовазнаўцы кажуць, што аналагічныя скарачэнні для славянскіх прымавак ды прыказак — вельмі ўласцівыя. Таму тут вось якую выснову варта зрабіць: фальклорныя (дый не толькі) вышукі неабходна да канца даводзіць. Каб складнікі той карпатлівай працы не губляліся, утвараючы двухсэнсоўнасць успрымання няпоўнага выніку. Гэта ў любой справе важна, асабліва — у сутнасным развіцці нацыянальнага мастацтва. У адваротным выпадку развучымся разумець песні ды прыпеўкі, будзем бабульчыны ручнікі няправільна расшыфроўваць. А як тады данесці спадкаемцам, што беларуская хата — заўжды ворага першай сустракае, а не хаваецца ў бульбу...

Святочныя мерапрыемствы на адкрытай пляцоўцы каля Палаца культуры ў Лідзе.

Напярэдадні Дня абароны дзяцей Палац культуры горада Ліды прапанаваў займаць адпачынак для ўсёй сям’і, які дапамог на поўніць вольны час новымі ўражаннямі, цікавымі сустрэчамі, вясёлымі забаўкамі. Нядзельны вечар 31 мая стаў для ўдзельнікаў анлайн-свята танца “Танцуючы горад” актыўным і энергічным. Яно аб’яднала розныя напрамкі танцавальнага руху. Забаўляльныя мерапрыемствы працягнуліся на адкрытай пляцоўцы каля Палаца культуры і на наступны дзень. Юныя

Не згубіць бы, не забыцца...

Яўген РАГІН

На Глыбоччыне ўсё цудоўна з расшыфроўкай тканай спадчыны. Прынамсі, вось пра што піша намеснік начальніка аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Глыбоцкага райвыканкама Марына Сакалоўская: “У нашым доме рамёстваў працуе выстава “3 бабулінага куфра”. Гэта вынік працяглай пошукавай дзейнасці. Захаваны дзясяткі саматканых ручнікоў і посілак, а таксама фрагменты гэтых вырабаў, на якіх майстры паступова ўзнаўляюць забытыя арнаменты і тэхнікі ткацтва. Адноўленыя шэдэўры можна ўбачыць на выставе. Гэта посілкі і паясы народнага майстра Беларусі Веры Байковай, а таксама посілкі яе вучаніцы — метадыста Дома рамёстваў Алены Міхайлоўскай і малявання дываны Галіны Таларонак. На выставе — і старадаўнія ручнікі з фондаў мясцовага гісторыка-этнаграфічнага музея. Раслінная і геаметрычная вышыўкі — характэрныя. Бадай, самы цікавы экспанат — вясельны ручнік з вышытымі галубамі і вінаграднымі гронкамі. Семантыка тут наступная: пара птушак — сімвал любові і сям’і, а вінаград — знак багата і пладавітасці.” Далей аўтар паведамляе, што на выставе прадстаўлены і “набожнік”. Ім спрадвек упрыгожвалі іконы ў чырвоным куце хаты. Асноўныя колеры такіх ручнікоў — чырвоны і чорны. А ёсць ручнік з вышыўкай у выглядзе вазы з пшанічнымі каласамі. Яго перадавалі з хаты ў хату для абярэгу ад засухі, голаду і бяды. У вашай хаце ёсць штосьці падобнае? Я, да прыкладу, за такімі ручнікамі для сябе і сыноў пастаянна езджу і ездзіць буду ў гасцінню ды шчодрую Неглюбку на роднай Веткаўшчыне.

У маёй мінскай Малінаўцы звар’яцелі салаўі, такія слеўкі распачалі, што заснуць не даюць. А мо спаць замінаюць успаміны? Пра тое, да прыкладу, як бацька-біёлаг вучыў мяне птушак ведаць ды разумець. Ён бы вельмі здзівіўся, што цяпер многія лясныя птушкі з камфортам атабарыліся ў нашых гарадах. Пра гэта і не толькі напісала бібліятэкар Казлоўшчынскай гарпасялковай бібліятэкі з Дзятлаўшчыны Людміла Антончык. Гэтая ўстаноўка з’яўляецца яшчэ і цэнтрам агульнадаступнай інфармацыі. Аматырскае аб’яднанне “Сцяжынка” займаецца тут экалагічнай адукацыяй. Юныя чытачы ўдзельнічаюць у вандровак па родным краі, знаёмяцца з жывёльным светам, вучацца разумець птушак. Можца лічыць мяне ідэалістам, але я перакананы, што нашы далёкія продкі ведалі мову не толькі звяроў, але і дрэў ды кветак. Ці ж можна губляць тое, што ведалі калісьці беларусы?!

На 60-м годзе жыцця пайшоў з жыцця загадчык Летняга амфітэатра ў Віцебску Анатоля Васенда. Так атрымалася, што я некалькі гадоў запар рабіў рэпартажы з Віцебска, якія рыхтаваліся да “Славянпадобнае? Я, да прыкладу, за такімі ручнікамі для сябе і сыноў пастаянна езджу і ездзіць буду ў гасцінню ды шчодрую Неглюбку на роднай Веткаўшчыне.

У маёй мінскай Малінаўцы звар’яцелі салаўі, такія слеўкі распачалі,

Арзу Алікбераву — адна з пераможцаў конкурсу малюнкаў у Бабруйскай цэнтральнай бібліятэцы.

што заснуць не даюць. А мо спаць замінаюць успаміны? Пра тое, да прыкладу, як бацька-біёлаг вучыў мяне птушак ведаць ды разумець. Ён бы вельмі здзівіўся, што цяпер многія лясныя птушкі з камфортам атабарыліся ў нашых гарадах. Пра гэта і не толькі напісала бібліятэкар Казлоўшчынскай гарпасялковай бібліятэкі з Дзятлаўшчыны Людміла Антончык. Гэтая ўстаноўка з’яўляецца яшчэ і цэнтрам агульнадаступнай інфармацыі. Аматырскае аб’яднанне “Сцяжынка” займаецца тут экалагічнай адукацыяй. Юныя чытачы ўдзельнічаюць у вандровак па родным краі, знаёмяцца з жывёльным светам, вучацца разумець птушак. Можца лічыць мяне ідэалістам, але я перакананы, што нашы далёкія продкі ведалі мову не толькі звяроў, але і дрэў ды кветак. Ці ж можна губляць тое, што ведалі калісьці беларусы?!

На 60-м годзе жыцця пайшоў з жыцця загадчык Летняга амфітэатра ў Віцебску Анатоля Васенда. Так атрымалася, што я некалькі гадоў запар рабіў рэпартажы з Віцебска, якія рыхтаваліся да “Славянпадобнае? Я, да прыкладу, за такімі ручнікамі для сябе і сыноў пастаянна езджу і ездзіць буду ў гасцінню ды шчодрую Неглюбку на роднай Веткаўшчыне.

толя. Калі фэст набыў новы гукаўзмацняльны апарат, Васенда завёў мяне ў самы цэнтр амфітэатра і ўрубіў басы. Вы б бачылі з якімі шчаслівымі вачыма ён запытаўся: “Ну як табе?” А я больш чыстага, выразнага і важнага гуку ніколі і нідзе не чуў. Пасля смерці Анатоля свет стаў не такім яскравым. Няхай наступныя фэсты стануць помнікам для цудоўнага чалавека, які ўмеў прыносіць людзям радасць.

Наступная інфармацыя — таксама з Дзятлаўшчыны. І яна таксама пра вельмі дарагога мне чалавека, якога ўжо няма сярод нас. Бібліятэкар Дварэцкай сельскай бібліятэкі сямейнага чытання Алена Казлова распаўяла пра творчасць таленавітага паэта, публіцыста і настаўніка Мар’яна Дуксы з вёскі Солы, што ў Сморгонскім раёне. Мы былі знаёмыя яшчэ з маіх ЛіМаўскіх часін. Вельмі цяжка, калі сыходзяць людзі эпохі, якіх прынята называць сумленнем нацыі. Але не будзем больш пра сумнае.

Асноўная прыкмета рэгіянальнай культуры гэтых дзён — анлайн-творчасць. Усё больш дасканалы яна становіцца ў Дзяржынску. Вось пра што распаўяла рэдактар мясцовага гарадскога Дома культуры Тацыяна Шылак: “Спробай няра стала акцыя ў падтрымку ўрачоў. Потым мы пачалі рэалізоўваць новыя праекты: віртуальныя канцэрты,

Фота Алены ХАЙНОЎСКАЙ

флэшмобы, гульні і конкурсы. Асабліваю папулярнасць набыў вакальны конкурс. Не мени рэзананснымі застаюцца і інтэлектуальныя гульні”.

У гэтым жа анлайн-вым фармаце адбылася і сустрэча з паэтамі Свіслаччыны. Пра гэта напісала метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Свіслацкай раённай бібліятэкі. “Мы распрацавалі інтэрнэт-праект “Паэты роднага краю” і на сваім сайце прапанавалі сустрэчу з творцамі, — распаўяла аўтарка ліста. — Паэты зямлякі шчыра і пранікнёна чытаюць свае вершы аб роднай зямлі, пра каханне і прыроду...”

У Бабруйскай цэнтральнай бібліятэцы праходзіла акцыя “Уладзіміру Ліпскаму — 80”. Цягам некалькіх месяцаў гаворка з чытачамі ішла пра творчасць дзіцячага пісьменніка. Да гэтага быў прымеркаваны і

Фрагменты экспазіцыі выставы “3 бабулінага куфра” ў Глыбокім.

конкурс малюнкаў, у якім бралі ўдзел 20 школьнікаў. У аснове работ — сюжэты з мастацкіх твораў і публіцыстычных артыкулаў Уладзіміра Ліпскага. Пераможцамі сталі Кацярына Жачкіна, Паліна Бярозкіна, Арзу Алікбераву. А быў яшчэ і цыкл анлайн-абмеркаванняў урокаў мужнасці і памяці ад Уладзіміра Ліпскага. Абмеркаванні размешчаны на сайце ЦБС Бабруйскага раёна.

Хочаце касмічнага рэалізму? Калі ласка, Гомельскі абласны цэнтр народнай творчасці запрашае на выставу эзатэрычных карцін Галіны Алейнікавай. Яна нарадзілася ў Калінкавіцкім раёне, працавала ў Добрушы на папяровай фабрыцы, на фарфоровым заводзе. Самадзейны мастак стварае ў змяшанай тэхніцы з выкарыстаннем розных графічных матэрыялаў. Выстава называецца “Шлях да сябе. Фарбы маёй душы”. Ёсць магчымасць наведаць выставу і ў анлайн-фармаце.

лідчане разам з актэрамі ўзорнага тэатра “Какос” і народнага тэатра гульні “100 сяброў” адправіліся ў падарожжа на “Планету Дзіцінства”, сталі ўдзельнікамі конкурсаў, майстар-класаў, зарадзіліся пазітвам на танцавальна-забаўляльнай праграме “Музыка і сям’я”. Атмасферу свята дапоўнілі выступленні ўдзельнікаў дзіцячых калектываў.

Віртуальную экскурсію “Мы роднай зямлі ўсходзі” прапаноўвае Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі “Прамень” горада Гродна. У экспазіцыі — жывапісныя карціны і вырабы з гліны. Гэта пачатак цэлай серыі летніх выстаў, што запланаваны ў выставачнай зале Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці.

Інфармацыя са Шчучынскага раёна — пра здаровы лад жыцця. Яго прапагандуе экіпаж аўтабібліятэкі Шчучынскай раённай бібліятэкі сумесна з Ражанкаўскім сельскім выканаўчым камітэтам. Вось такія агульнымі намаганнямі праведзены дзялёг-сустрэча са школьнікамі аграгарадка Балічы “Не прапальвай сваё жыццё”. Гаворка ішла пра небяспеку дзіцячага свавольства з агнём.

Дырэктар Музея гісторыі горада Гомеля Юлія Купрэва прадумала выставу Alter Ego. Ёй дапамаглі супрацоўнікі студыі моды і стылю SeTmodels і Цэнтра моды і стылю M.Y. STUDIO. У экспазіцыі 25 работ пяці фатографістаў, якія супрацоўнічаюць з мадэллю Кацярынай Дубіцкай. У партфолія мадэлі — непаўторныя вобразы, якія дэманструюць грані яе характару. Застаецца дадаць, што Кацярыне Дубіцкай — 16 гадоў, але на яе “модным” рахунку — больш за сто паказаў мод у Беларусі, Расіі, Украіне.

Даводзіць свае справы да канца!

Сустрэнемся праз тыдзень.

Раман Яцкевіч.

— А хто фатаграфаву ваша вяселле? — пацікавілася ў мамы, калі разам разглядалі сямейны фотаальбом. — Быў у Смаргоні фатограф нямы... Раман Яцкевіч. — Прыязджаў з горада ажно ў Войстам? — Так, ён па ўсім раёне фатаграфаву... Вяселле было ў 1965 годзе. Аказалася, што і іншыя вяселлі ў нашай радні таксама здымаў "нямы Раман". У альбоме захаваліся фотакарткі дзвюх вяселляў, зробленыя ў 1958 годзе.

"СПЫНІСЯ, ІМГНЕННЕ!"

“Людзі сапраўды прыдумалі для бацькі мянушку Нямы. Хача на самой справе гэта было не так. Бацька быў не нямым, а глухім, — кажа Віктар Яцкевіч, старэйшы сын фатографа. — Слых ён страціў у 1942 годзе, яму было толькі шаснаццаць. Любіў катацца на лыжах. Адночы, каб асвяжыцца-астыць, узяў ды снег пад шапку паклаў — і застудзіў галаву. Захварэў на менингіт. Вылечыўся, але хвароба дала ўскладненне на вушы. Зусім аглух. Тым не менш не вельмі разборліва, але гаварыў, мог рабіць памылкі ў словах, няправільна ставіць наіск, але ж не маўчаў! І па вуснах добра чытаў. Дарэчы, па пашпарце ён быў Рамуальд, але ўсе яго звалі Раманам”.

Цікавы факт: да Яцкевіча часта прыязджаў Аляксандр

“Ты здымі, здымі мяне, фатограф...”

Галерэя смаргонскіх вобразаў

Фотаздымкі, якія зрабіў Раман Яцкевіч у 50-70-я гады мінулага стагоддзя.

Дзяруга. Яны ж абодва былі заўзятымі фатографамі. Маглі гадзінамі размаўляць. Дастаткова добра разумелі адзін аднаго.

Людзі нярэдка называлі яго “фатографам ад Бога”. Па сутнасці, ён быў першым у Смаргоні дзяржаўным фатографам. Разам з Мікалаем Янчуковічам пачалі працаваць у дзяржаўным фотаатэлье. Спачатку яно размяшчалася ў памяшканні цяперашняга фонду абароны (на вуліцы Леніна, 2). Там быў зусім малы пакой для работы. Крыху пазней фотаатэлье адкрылі на другім паверсе Дома быту, дзе цяпер месціцца раённае аддзяленне Следчага камітэта (на вуліцы Савецкай, 25).

Рамуальд Яцкевіч не абмяжоўваўся работай у “стацыянары”. Са сваім фотаапаратам “Змена” ён аб’ездзіў, бадай, усю Смаргоншчыну. Жонку знайшоў у Данюшаве, калі прыязджаў фатаграфавуць.

“Свёкар быў чалавек абаяльны, таму нядзіўна, што ў маладосці ён падбаўся дзяўчаткам. Увогуле да музыкаў, фатографу яны заўсёды ставіліся з асаблівай цікавасцю. Раман абраў у жонкі Марынку, на вострым гадоў маладзейшую за яго. Разам яны пражылі сорак гадоў, траіх дзяцей — двух сыноў і дачку — выгадалі”, — дадае Яцкевіч да размовы Зінаіда, жонка Віктара.

“ЖЫВАПІСЕЦ БЕЗ ПРЫЎКРАС”

Людзі звалі Рамуальда Яцкевіча, каб ён зафіксаваў самую значную падзею іх жыцця: вяселлі, хрэсціны, провады, юбілеі... Каб проста зрабіў партреты на памяць. Гэта цяпер не прынята здымаць памерлых, а раней аніводнае пахаванне не абходзілася без фатографа.

чанне. На жаль, чалавек без слыху такога дакумента не выдаваў. І мужчына перасеў на веласпед.

Займацца фотасправай ён перастаў недзе напрыканцы 80-х гадоў мінулага стагоддзя. Адаў перавагу рыбалцы і збору грыбоў. На рэчцы ці ў лесе мог прападаць цэлымі днямі.

Фатографаваннем Рамуальд Міхайлавіч “заразіў” не толькі старэйшага сына, але пляменніка Эдуарда Борыса. “Са стрыечным братам Віцем мы часта бегалі ў атэлье. З цікавасцю я назіраў за работай дзядзькі Рамана. Ён і нас фатаграфаву. Адночы на дзень нараджэння падарыў мне фотаапарат “Змена” — і я сам стаў фатаграфавуць сваіх родных, знаёмых”. У пацьвярджэнне сваіх слоў Эдуард Борыс паказвае вялікі стос цікавых фотаздымкаў. Сын Віктар таксама шмат фатаграфаву, здымаў вяселлі і іншыя сямейныя ўрачыстасці.

АСАБЛІВАЯ МІСІЯ

Памёр Рамуальд Міхайлавіч у 1997 годзе. У яго была асаблівая місія — спыняць імгненні жыцця, якія ніколі не паўтарацца. І за гэта многія жыхары Смаргоншчыны казалі яму “дзякуй”.

А сёння знаўцы добрай фатаграфіі без цяжкасці вызначаюць у работах Рамуальда Яцкевіча дасканалую кампазіцыю, прыроджанае пачуццё кадра, уменне абраць патрэбны момант і ракурс здымкі. Партреты людзей — святочныя і паўсядзённыя, кадры простага вясковага жыцця, сямейных урачыстасцяў хочацца разглядаць доўга і дэталёва. Фатограф ставарыў паўнаватарскую фотажурналістыку Смаргоншчыны даўжынёй у некалькі дзесяцігоддзяў.

Галіна АНТОНАВА

Фота з архіва

Віктара ЯЦКЕВІЧА і Эдуарда БОРЫСА

У касцёле Найсвяцейшай Тройцы ў Радашковічах з 2018 года ідзе праца па аднаўленні аргана. Гэты арган стане другім у Маладзечанскім раёне. Рэстаўрацыя інструмента займаецца арганні майстар Маскоўскай філармоніі Дзмітрый Лотаў, паколькі ў Беларусі спецыялістаў такога ўзроўню пакуль няма.

— 3 чаго пачалося аднаўленне аргана для касцёла Найсвяцейшай Тройцы ў Радашковічах?

— Аднавіць арган вырашыў пробашч Юрый Быкаў. Ён даведаўся, што ў Браславе аздаюць стары арган, і забраў яго ў Радашковічы. Ксёндз сам знайшоў мяне, калі я займаўся арганам у вёсцы Краснае. Ubачыўшы інструмент, які мяне прасілі

У касцёле Радашковічаў аднаўляюць арган

аднавіць, я прыйшоў у шах. Гэта быў проста стос разнастайных дэталёў. Але з таго можна было што-небудзь зрабіць. І мы пачалі праводзіць вельмі складаны працэс зборкі інструмента.

— Якая гісторыя гэтага аргана?

— У Браславе стаяў невялікі арган на дзесяць рэгістраў. Калі пачаліся рэпрэсіі

супраць Касцёла, парафіяне разабралі яго і закапалі. У 1969 годзе яны паклікалі майстра Рамуальда Ермакса з Латвіі, і арган быў сабраны. Прыкладна праз 15—20 гадоў латышскія майстры перабудавалі інструмент, істотна пашырыўшы яго. Таму цяпер ён складаецца з частак, узятых ад іншых арганаў.

— На якім этапе знаходзіцца ваша праца? Што яшчэ засталася зрабіць?

— Ужо ўсталявана дзесяць рэгістраў, а мяркуецца прыкладна 20.

Я скончыў устаноўку апошняй віндлады — скрыні, на якой стаяць трубы. Цяпер яшчэ трэба будзе ставіць рэгістры, падключыць трактур. Таксама патрэбны новы праспект, шырыня якога каля шасці метраў, а вышыня — пяць метраў. Гэта вельмі маштабная задача. Праца занялася, бо я не мог прыязджаць сюды на цэлы месяц з-за сваёй асноўнай дзейнасці, а зборка і рамонт патрабуе

карпатлівай і працяглай аддачы. Сам арган складаецца з віндлад, на якіх стаяць трубы розных рэгістраў. Туды з аднаго боку паступае паветра і разыходзіцца па каналах пад кожным рэгістрам, а з другога боку ідзе трактур (механізм, які адказвае за канкрэтныя тоны). Калі на кафедры (клавіатуры) уключаецца рэгістр, паветра трапляе ў адпаведны канал, уключаецца тэмбр, а калі націскаецца адпаведную ноту, іншая трактур спрацоўвае на тон. Кафедра, мех, віндлада — тры галоўныя часткі, якія звязаны паміж сабой.

— Як доўга можа працаваць арган?

— Калі за ім рэгулярна і годна даглядаць, ён можа працаваць вельмі доўга.

Але, вядома, у яго ёсць некаторыя часткі, якія з часам прыходзяць у непрацаздатнасць, іх трэба мяняць. Скура пераціраецца, губляе гнуткасць, дрэва можа трэскацца. За гэтым трэба сачыць і своєчасова прымаць меры. Вельмі важна, каб трубы былі ў парадку. Самы стары арган знаходзіцца ў Швейцарыі, вялікая частка рэгістраў якога 1390-га года, іншая частка — 1415 года. Гэты арган добра функцыянуе, нягледзячы на час эксплуатацыі інструмента. Я бачыў некаторыя арганы, якім па 400 гадоў. У Старажытных Васілішках знаходзіцца арган XVIII стагоддзя, які пасля рамонтна функцыянуе цалкам задовольна.

Аляксей ДАВІДОВІЧ

Некалькі гадоў таму мне давляло прысутнічаць на культурніцкай імпрэзе з удзелам аднаго са статусных дыпламатаў. Запомніўся ягоны аповед пра тое, як калісьці ён быў здзіўлены, даведаўшыся, што некаторыя яго падначаленыя, якія за час службы фактычна сталі “старажыламі” Еўропы, у прыватнасці, Парыжа, Берліна, Вены ды іншых слаўных цэнтраў замежжа, ніводнага разу не пабывалі ў Полацку. Паколькі, на ягоную думку, людзі, што не ведаюць гісторыі сваёй краіны, не здольныя паўнаважна прадстаўляць яе інтарэсы за мяжой, ён загадаў усім у абавязковым парадку наведаць горад-каліску беларускай дзяржаўнасці, і асабіста яму рабіць справаздачы аб выкананні гэтага даручэння. Сапраўды, патрыятызм можна выхоўваць самымі рознымі сродкамі. Галоўнае — вынік!

Уладзімір Цвірка ля карты Радзімы.

Такі млын на Беларусі адзіны.

Маршруты Бацькаўшчыны, або Як праявіць грані турыстычнага дыяamenta

Пётра ВАСІЛЕЎСкі /
Фота аўтара

Але пагаджуся і з аўтарам выслоўя “Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць...” У мяне сціплы досвед вандровак за мяжу, але ведаю, як добра пасля вяртання са Стакгольма ці Барселона глянуць ад плошчы Незалежнасці ў бок плошчы Перамогі і сказаць самому сабе: “Якая прыгожая Беларусь!” Асабіста для мяня, мінчука, краіну сімвалізуе гэта перспектыва галоўнага праспекта сталіцы. А ў іншых, зразумела, прыярытэты іншыя. Вось мастак і дызайнер Уладзімір Цвірка, да таго ж вандроўнік і краязнаўца, пра якога наша газета ўжо пісала як пра рупліўца ў справе захавання спадчыны народнай матэрыяльнай культуры, узяўся давесці, што ў нашай краіне вартыя ўвагі не толькі асобныя аб’екты кштату Мірскага замка ці Нясвіжскага палаца, але што Беларусь уся, Беларусь увогуле — дыямент у кароне Еўропы. І калі азнаёміцца з ягонымі праектамі, накіраванымі на папулярна-зацую нашай культурна-гістарычнай спадчыны і заахвочвання ўнутранага, у межах нацыянальнай тэрыторыі, турызму, пераконваешся, што так яно і ёсць.

Уладзімір Цвірка — аўтар праектаў “200 унікальных турыстычных маршрутаў па маёй Беларусі”, “Бясконца Чароўная...”, “Сілуэты Спадчыны”, “Фактура Часу”, “Здымак Выпадковы”, “Нашы Руіны”. Найбольш вядомы з іх першы — “200 маршрутаў”. А пачынаўся ён з лічбы 150. Праект набыў шырокую аўдыторыю, дзякуючы супрацоўніцтву аўтара са штотыднёвікам “7 дней”. Прадаставіць свае

старонкі для рэалізацыі перспектывнай ідэі былі гатовыя і іншыя выданні, але спадар Уладзімір спыніўся на гэтым. А паколькі маршруты друкуюцца ўжо шэсць гадоў, выбар аказаўся правільным. Выйшлі з друку нават дзве брашуры на аснове матэрыялаў праекта, прысвечаныя помнікам Мінскай і Гродзенскай абласцей.

Уладзімір Цвірка распавядае, што даўно хацеў неяк канцэптуальна аформіць гістарычна-культурніцкую інфармацыю, сабраную ў часе шматлікіх вандровак па Беларусі, а падштурхнула да стварэння менавіта такога праекта, нібыта, выпадковасць. Да ягонага сябра, архітэктара, прыехалі ягоныя калегі і сябры з Канады. Што паказваць замежным гасцям? Зразумела, Мір і Нясвіж. А па вяртанні яны заехалі да спадара Уладзіміра, бо ягонае лецішча — фактычна музей матэрыяльнай культуры, які для замежнікаў мог уяўляць пэўную цікаўнасць.

“Я ў іх пытаюся пра ўражанні ад нашых архітэктурных перлін. Яны ветліва адказваюць, што, так, канешне, усё цудоўна. Але я адчуў, захаплення не было, бо яны пабачылі тое, што і так добра ведалі. Мне было дзіўна слухаць, што ў нейкіх момантах пра Нясвіж і Мір яны ведаюць больш за нас. Потым высветлілася, што да вандроўкі ў Беларусь яны грунтоўна рыхтаваліся; чыталі тое, што ёсць пра нас у сур’ёзных турыстычных даведніках. А гэта чатыры аб’екты — Мір, Нясвіж, Брэсцкая крэпасць і Белавежская пушча. Так што пабачылі яны тое, што і чакалі. І было гэта крыху сумнавата, бо не было неспадзяванкі, адкрыцця не было.

А мяне нібы за язык дзёрнулі: хлопцы, а вы па дарозе нічога цікавага не бачылі? А што, кажуць, там такога?

Царква ўнікальная, касцёлы — дзеючы і ў руінах, сядзібны дом. Паказаў ім гэта на карце. І назаўтра яны паехалі зноў “у Мір і Нясвіж”, каб паглядзець на тое, што было побач, але не трапіла ім на вока. Яны аб’ехалі вакол Нясвіжа, пачынаючы ад Снова, Клецка. Пад Мірам — Стоўбцы, новы Сержань, Турэц, да Карэліч, крыху да Навагрудка не даехалі.

Вярнуліся, па вачах бачу, страшэнна задаволеныя! А сябар кажа, я іх цягну ад бур’яноў, што вышэй чалавечага росту — а яны: пачакай, мы яшчэ тут сфатаграфуемся, на фоне гэтай руіны! Разумееш, у нас ужо вока намулена. Царква як царква. А для іх — аўтэнтыка, экзотыка, унікальнасць. Бо няма ў

Музей на лецішчы.

іх такога. Яны на зваротным шляху спецыяльна да мяне зноў прыехалі, каб падзякаваць за слушную парадку”.

Другі момант, які падштурхнуў да стварэння праекта. Калі спадар Уладзімір паказаў сваім сябрам — людзям, нібыта дасведчаным, прывезеныя з вандровак фотаздымкі ўзораў айчыннага дойлідства, дык чуў: “Валодзя, гэта што, у нас?” Прыкладам, пра Герваты казалі, што не можа такога быць у нас. Гэта Прыбалтыка ці Польшча. “Ды не, кажу, гэта дзесьці сто сорок кіламетраў ад Мінска”.

Вось з гэтага і нарадзілася жаданне даць вандроўкам гатовыя маршруты. Каб не блукалі, каб адразу выходзілі на цікавыя аб’екты. Так нарадзіўся праект “150 залатых маршрутаў па маёй Беларусі”.

Сёння ўжо распрацоўваецца сайт, які ўключае 200 маршрутаў па архітэктурных цікавостках. Кожны з іх

уключае ад васьмі да дзесяці аб’ектаў. Самае каштоўнае ў ім — магчымасць выбару. Вандроўнік сам выбірае, якія аб’екты наведаць, а якія абмінуць. Спадар Уладзімір кажа, што ў дадатак да ўжо распрацаваных архітэктурных маршрутаў, будзе яшчэ недзе пяцьдзясят тэматычных — пра каменныя крыжы, пра валуны, пра вадзяныя або ветраныя млыны. Ёсць краязнаўцы, якія вывучаюць толькі ДОТы і ДЗОТы Першай і Другой сусветных войнаў. Будучы задаволены і іх інтарэсы. Яшчэ адзін чынік праекта, які мае нацыянальны маштаб, гэта вандроўкі, звязаныя з жыццём і дзейнасцю асоб, што пакінулі ў нашай гісторыі і культуры след — Напалеон Орда, Адам Міцкевіч, Цётка, Янка Купала, Якуб Колас. З асоб адносна блізкага нам часу можна вылучыць Чэслава Немэна, што нарадзіўся на Гарадзеншчыне ў Васілішках.

Праект разлічаны найперш на крэатыўнага турыста, які сам складае сабе праграму вандроўкі. Але пасля таго, як праецт быў агучаны на турыстычных форумах, ім зацікавіліся і турыстычныя фірмы. Асяярожна прыглядаюцца. Унутраны турызм для бізнесовых структур пакуль “terra incognita”. Каб гэта сфера запрацавала напоўніцу, трэба і заканадаўства скарактаваць, і разбурыць пэўныя стэрэатыпы ў грамадскай свядомасці.

Магчыма, з часам у адзін з маршрутаў будзе ўключана і лецішча самога Уладзіміра Цвірка. Бо гэта сапраўдны музей народнага побыту пераходнага перыяду ад традыцыйнага ладу жыцця да рэалій індустрыяльнай эпохі, калі ў адной прасторы суіснавалі ветраныя млыны і трактары; калі чалавек працаваў у горадзе на вытворчасці, а сілкаваўся з уласнага гарода ў прыгараднай вёсцы. Цвік экспазіцыі — аўтэнтчны вятрак — ужо сёння мясцовая слаўтасць.

(Працяг. Пачатак
у №№ 15 — 18, 20 — 22)

ІНКОГНИТА З ДЫНАСТЫІ ГАБСБУРГАЎ

Яшчэ па дарозе ў Магілёў імператар Аўстрыі Іосіф II падзяліўся падарожнымі ўражаннямі з матуляй — каралевай Аўстрыі Марыяй Тэрэзіяй: “Зямля (Магілёўская), якая дасталася імператрыцы Кацярыне ад Польшчы, вельмі дрэнная і мала населеная, амаль спрэс лясы і балоты; насельніцтва мізэрнае...” Цікава, як памяняліся яго погляды пасля таго, што ён наяве ўбачыў у Магілёве і потым у Шклове?

Каб захаваць інкогніта, у Магілёў ён прыехаў без ганаровай варты, прыслугі і пажаў, у суправаджэнні ўсяго двух сяброў. Апануны быў у шэры мундзір капітана аўстрыйскіх войскаў. І таму ў першы дзень мог свабодна гуляць па горадзе, не баючыся, што яго пазнаюць. Раніцай пабываў у касцёле езуітаў на Ветранай вуліцы, дзе, укленьчыўшы, памаліўся.

Для начлегу Іосіф II папрасіў гарадскую магістратуру падшукаць для яго сціплае жылло з салдацкім жалезным ложкам. Зразумела, яму ў гэтым мякка адмовілі і ўгаварылі пасяліцца ў дзвюхпавярховай камяніцы купца Аношкі (з 1982 года там месціцца мастацкі музей В.К. Бялыніцкага-Бірулі). Дом яму вельмі спадабаўся, і ў знак падзякі за ўтульнасць імператар падарыў на памяць яго гаспадару два партреты — свой і сваёй любімай маці. Доўгі час гэтыя карціны захоўваліся ў Магілёўскім гістарычным музеі, пакуль у ліпені 1941 года не згарэлі пры абароне горада разам з усімі экспанатамі.

На той час — май 1780 года — Іосіф II з’яўляўся каралём Германіі і адначасова імператарам Свяшчэннай Рымскай імперыі. А вось аўстрыйскім кіраўніком яшчэ фармальна не быў: ён ім стане толькі пасля смерці Марыі Тэрэзіі — 29 лістапада таго самага года. Што, аднак, не перашкодзіла Іосіфу, як суправіцелю маці, весці перамовы з Кацярынай II адносна заключэння руска-аўстрыйскага ваеннага саюзу супраць Асманскай імперыі і далейшага лёсу Рэчы Паспалітай, не так даўно “абсечанай” падчас першага падзелу.

“ХАЙ ПЕРЛІНЫ ЗАСТАЮЦА У ЗЯМЛІ”

24 мая 1780 года імператрыца ўрэшце рушыла са Шклова ўздоўж Дняпра. У трох вёрстах ад Магілёва яе картэж у суправаджэнні эскадрона кірасіраў праехаў праз упрыгожаную гірляндамі трыумфальную арку, з аднаго боку якой стаялі салдаты, з другога — чыноўнікі, маршалкі дваранства верхам на конях, генералы, багатыя гараджане з цэхавамі харуг-

Падчас перамоваў
Кацярыны II і Іосіфа II
у Магілёве перад выездам
у Шклоў.

“Мудрагеліста тасуецца калода...”

Пакручасты шлях графы Сямёна Зорыча праз Шклоў

вами. Ля самай аркі Кацярыну пад перазвон і гом гармат сустрэлі генерал-фельдмаршал Захар Чарнышоў — першы генерал-губернатар Магілёўскай губерні, прызначаны на гэтую пасаду адразу ж пасля падзелу Рэчы Паспалітай — і кіраўнік намесніцтва Пётр Пасек.

У суправаджэнні Пацёмкіна і Чарнышова імператрыца накіравалася ў саборную царкву на малебен, дзе яе чакаў архіепіскап Магілёўскі, Мсціслаўскі і Аршанскі Георгій Каніскі, які закрунуў у гутарцы з Кацярынай тэму пераходу ўніяцкіх парафій у праваслаўе. Пасля гэтага візіту яна наведвала палац генерал-губернатара, затым сустрэлася з мітрапалітам Станіславам Богуш-Сецтранцэвічам, якому падпарадкаваліся ўсе каталікі лацінскага абраду ў Расіі. І, нарэшце, у прысутнасці князя Рыгора Пацёмкіна адбылася сустрэча з Іосіфам у палацы ў так званым Шклоўскім прадмесці. Галантны аўстрыйец пацалаваў імператрыцу руку, а яна яго, паводле рускага звычайу — у шчаку. Так пачалося супрацоўніцтва двух дзяржаўных дзеячаў, ад якіх у апошні трэці XVIII стагоддзя шмат у чым залежала лёс Еўропы — і, у прыватнасці, астатняй часткі Беларусі, пакуль яшчэ да Расіі не далучанай.

У гэты дзень перамоваў, як успамінае сучаснік, “вельможу польскіх і расійскіх, дваран і чыноўнікаў было так багата, што ў горадзе ўсе дамы былі занятыя прыезджымі, адных карэт каля палаца стаяла да трохсот”. Увечары, як звычайна пасля такіх цырымоній, — баль, феерверк і вясялая гульба шляхты. На ўсіх гэтых імпрэзах пад імем графа Севернага прысутнічаў і 26-гадовы сын Кацярыны — спадчыннік трона

Павел Пятровіч. Праўда, да перамоваў маці яго не дапускала, і гэта будучага імператара удражняла.

У наступныя тры дні “перамоўшчыкі” аглядзелі прысутныя месцы, касцёл кармелітаў, царкву Святога Спаса і паслухалі літургію ў касцёле езуітаў.

У першай палове дня 30 мая адбылася закладка сабора ў гонар святога Іосіфа з Назарэта — прыёмнага зямнога бацькі і выхавальца Ісуса Хрыста. Кацярына II і Іосіф II “у памяць свайго побыту ў Магілёве” ўласна-ручна заклалі камень у падмурак будучага храма на галоўнай вуліцы горада. Строга кажучы, сабор узводзіўся як сімвал так звананага “грэцкага праекта” Кацярыны і ваеннага саюза Расіі і Аўстрыі супраць Асманскай імперыі, які ставіў за мэту аднаўленне Візантыі і вызваленне ўсіх хрысціянскіх народаў ад туркаў.

Існуе паданне, што ў той момант, калі Кацярына і Іосіф схіліліся над закладным каменем, у імператрыцы парвалася нітка караляў, і перліны пасыпаліся на зямлю. Прыдворная чэлядзь наперабой кінулася збіраць рассыпаныя пацеркі, але імператрыца спыніла іх стараннасць, сказаўшы: “Не трэба збіраць. Хай перліны застаюцца ў зямлі. Веру, што храм, які з’явіцца на гэтым месцы, будзе такім жа прыўкрасным, якімі былі мае каралі”.

Доўгія гады над галоўным уваходам у сабор вясела авальная бронзавая дошка з надпісам: “Во славу Бога Единого, всемогущаго, на память

знаменитаго свидания Екатерины вторыя Императрицы и самодержицы Всероссийския и Иосифа втораго Императора Римско-го основан храм сей Святаго Иосифа в губернском городе Могилеве в присутствии обеих Императорских Величеств майя 30 дня в лето от создания мира 7288 от Рождества Христова 1780...”

Храм будаваўся паводле праекта вядомага архітэктара-класіцыста Мікалая Львова. Пазней для ўпрыгожвання яго інтэр’ера расійскі мастак Уладзімір Баравікоўскі напісаў для аднараднага іканастаса некалькі высакаласных абразоў. На Царскай браме размяшчалася ікона Звеставання Найсвяцейшай Багародзіцы, далей па адзін бок — Божая Маці, Вялікапакутніца Кацярына і Арханёл Гаўрыіл, па другі — Збаўца, Іосіф і Арханёл Міхаіл.

Канчатковае будаўніцтва храма скончылася толькі ў 1799 годзе. Сабор дзейнічаў роўна 130 гадоў, да 1929-га, і быў узарваны ў 1938 годзе. Практычна ўсе творы мастацтва і прадметы культуры загінулі. Да нашых дзён цудам захаваліся толькі тры велізарныя (больш за два метры па вышыні) іконы пэндзля Баравікоўскага і бронзавая купель — іх сёння можна бачыць у Магілёўскім абласным краязнаўчым музеі.

На месцы ўзарванага сабора была ўзведзена ўра-

давая гасцініца “Днепр”. Наколькі мне вядома, цяпер там размешчаны гандлёвы цэнтр. Ад ансамбля Саборнай плошчы XVIII стагоддзя да нашых дзён дайшла толькі трыумфальная арка, пабудаваная ў гонар прыезду ў Магілёў Кацярыны II. У 1950-я гады ў ёй заклалі цэглай пралёт і ўмантавалі барэльфы Леніна і Сталіна (апошні пазней быў заменены на серп і молат). Вось такая дзіўная сувязь часоў!

“ЗАДАВОЛЕННЯ, МАТУХНА-ЦАРЫЦА!”

30 мая 1780 года пасля поўдня расійская імператрыца Кацярына II і аўстрыйскі імператар Іосіф II выехалі з Магілёва і, павольна пераадолевшы 30 вёрст, а шостай гадзіне вечара прыбы-

дзе знаходзіліся гандлёвыя рады, расставіць сталы з багатым пачастункам і бочкамі са смачным півам трох гатункаў, пра якое казалі: “Сербанеш, упадзеш, скочыш, зноў захочаш”.

Ну а для манархаў і іх набліжаных Зорыч зладзіў багаты абед — так бы мовіць, “баль на ўвесь свет”. Меню да нас не дайшло, але можна меркаваць, што было на сталае. Зорыч выдатна ведаў любімыя стравы і напоі Кацярыны, валодаў і інфармацыяй пра густы аўстрыйскага імператара. Зразумела, усё было не горай, чым на дзяржаўных кухнях Пецярбурга і Вены. Сцяралячая юшка, манная каша з грыбамі, звараная ў макавым соку, смажаныя вальдшнэпы, напшпываныя салам, цыбуляй і шышкамі ядлоўца, гусіная пячонка, вымачаная ў мёдзе і малацэ, “траянская свіння”, адзін бок якой меў залатую скарынку, а другі выглядаў як адварны, тушаная ялавічына, вытрыманая ў марынадзе, бульба і салёныя агуркі, “бомбы а-ля Сарданапаі” (правобраз пажарскіх катлет). З напояў — мадэра, рэйнскае віно ды розныя морсы.

На зыходзе дня Зорыч паспеў паказаць венчаным гасцям будоўлі сваіх мануфактур і распавесці аб новых праектах. Увечары, калі ўжо сцімнела, арганізаваў у тэатры для манархаў італьянскую камічную оперу. Кацярына і Іосіф былі ўзрушаныя вясёлым спектаклем і асабліва выдатнымі дэкарацыямі, якія шматрадова мяняліся. Насычаны дзень скончыўся лёгкай вячэрай: на сталах — персанальна для Кацярыны — была яе любімая моцная кава з вяршчамі, звараная са свежамолатага зерня, вінаград, апельсіны і фінікі, загадка дасудалення па Дняпры з суседняй Украіны.

Наогул, балі, феерверкі і маскарэды Сямён Гаўрылавіч заўсёды любіў. Гэта была яго слабасць. І амаль на кожнае свята — Каляды, Масленіца, Вялікдзень, Тройца, Яблычны Спас... — склікаў да сябе на бясплатны пачастунак мноства гасцей, сярэд якіх можна было сустрэць не толькі шклаўчан і магіляўчыя, Кацярына выходзіла з карэты, кланялася і звярталася да народа: “Ці задаволены вы, сябры мае, вашым генералам?” І чуўся агульны крык: “Ды задаволеныя, матухна-царыца, задаволеныя, ён нам бацька родны!”

Аўстрыйскі імператар быў уражаны. Такага прыёму, такіх народных урачыстасцяў ён не бачыў ніколі. А калі з гарадскога насыпу грывнуў магутны залп з чатырох двухфунтовых гармат-аднарагоў, ён зусім страціў дар мовы. Задаволены Сямён Гаўрылавіч прыняў дарагіх гасцей у сваёй летняй драўлянай рэзідэнцыі на беразе Дняпра, а для простага народа загадаў на плошчы каля ратушы,

Барыс КРЭПАК

Працяг —
у наступных нумарах “К”.

Сабор Святога Іосіфа Абручніка ў Магілёве (узарваны ў 1938 годзе).

(Працяг. Пачатак у №№ 12 — 18, 20 — 22)

Чаму ж мы столькі ўвагі надалі асобе італьянскага музыканта Алясандра Данэзі? Па-першае, таму, што вяртанне забытых імёнаў, датычных да гісторыі Беларусі — уласна кажучы, наш абавязак. А Данэзі, як мы ўжо бачым, цалкам на тое заслугоўвае. Па-другое, менавіта яго можна лічыць асноўным прэтэндэнтам на ролю аўтара музыкі да адной з першых на Беларусі опер “Агатка”, якую сёння зазвычай прыпісваюць нямецкаму кампазітару Ёгану Голанду. Ну і па-трэцяе, продкі будучай жонкі Станіслава Манюшкі Аляксандры Мюлер, верагодна, не толькі гралі свае ролі ў прэм’ернай нясвіжскай пастаноўцы “Агаткі”, але пазней паспяхова дэманстравалі яе на варшаўскай сцэне. І калі б яны пакінулі ўспаміны, дык дапамаглі б нам раз і назаўсёды вырашыць пытанне: хто — Данэзі або Ёган Голанд — у 1784 годзе пры агеньчыку свечкі абмяркоўваў з Мацеем Радзівілам “музычныя акцэнтны” опернай партытуры. Але паколькі ўспамінаў няма, давядзецца разбірацца самім.

ШЧОДРАСЦЬ “ПАНЕ КАХАНКУ”

Абжыўшыся на старым месцы, князь Кароль Станіслаў Радзівіл ці не першай справай пачаў збор раскіданых палітычным ліхалеццем 1770-х тэатральных “камянёў” Нясвіжа. Ад князя Міхала Казіміра Агінскага ён патрабаваў вяртання старых правяральных кадраў. Напрыклад, выдатнага вяланчаліста Райскага, якога Агінскі ў свой час “запазычыў” — і настолькі ўпадабаў яго талент, што справа вяртання цягнулася даволі працягла час. Радзівіл, вядома, перамог. У 1780 — 1782 гадах са Слоніма ў Нясвіж перабраўся (з падвышэннем ганарару) і іншыя музыкі і спевакі і спявачкі: Тамашэўскі, Калаўзэк (Калензак), Лісевіч, Янскі, Гофман...

Але паралельна Радзівіл займаўся і пошукам новых зорак. Нездзе ў 1782 годзе ў Нясвіж быў запрошаны, як нібыта выкладчык музыкі, Ян Голанд і яго жонка — як спявачка. Чамусьці па сённяшні дзень не апублікаваныя дакументы — кантракты ці лісты — якія б паказалі, чым, як і за колькі займаўся Голанд пры двары “Пане Каханку”. Не публікаваліся такія звесткі і пра Данэзі. Праўда, калі пра нямецкага музыканта мне не ўдалося знайсці нічога асаблівага, то пра італьянскага капельмайстра сёе-тое адшукалася.

У Нацыянальнай бібліятэцы Польшчы захоўваецца мікрастужка рукапісу артыкула (ці нарыса) нясвіжскага архівіста (1896 — 1908) доктара Багдана Пуляноўскага пад назвай “Збор нататак пра гісторыю нясвіжскага тэатра”. Хоць праца была завершаная яшчэ ў 1900 годзе, а іншы знаўца Мар’ян Шыйкоўскі (1883 — 1952) напісаў да яе прадмову, яна так і застаецца ў рукапісу. На вялікі жаль — бо, як мне падаецца, некаторыя з дакументаў, якія прывёў Пуляноўскі, ужо страчаныя. Таму публікацыя набывае яшчэ большую вагу, асабліва для нас. І вось чаму.

У 1782 годзе князь Кароль Радзівіл заключае шэ-

раг кантрактаў з рознымі творчымі асобамі. Згадваецца сярод іх і той, хто нас цікавіць: “Нейкі Аляксандр Данэзі — / музыкант і спявак — атрымлівае штогод чыр. зл. 240 і навуцае хлопцаў”. Італьянец сярод усіх згаданых атрымлівае адзін з самых высокіх заробкаў. У залежнасці ад курса чырвонага златага, гэта было ад 3 840 да 4 320 (!) злотых — тобок ледзь не ўдвая больш, чым на службе ў Агінскага (2 304).

Гэта быў неверагодна высокі ганарар, які сведчыў пра адпаведны ўзровень прафесіяналізму і патрабаванняў да італьянца. Цікава, што Голанд сярод шматлікіх музыкантаў і спевакоў на гэты час нясвіжскі архівіст не згадвае. З’яўляецца ён пазней — напачатку XIX стагоддзя, калі Дамінік Радзівіл дазволіў яму жыць у гэтак званай “Кардыналіі” (палацы Радзівілаў у Вільні).

Дарэчы, яшчэ раз пракоштны. Як пісаў прафесар Гурыі Барышаў (1928 — 2001), тыя некалькі дзён у верасні 1784, якія кароль Панятоўскі прабаў у Нясвіжы, абышліся Радзівілу ў 1 600 000 злотых (злоты быў роўны 30 грошам). У той час, як “на харчаванне дзяцей — прыгонных танцоўшчыкаў — паўтара грашы ў дзень”.

Вынікае, што Данэзі перабраўся ў Нясвіж або з падахвочвання Радзівіла, або сам — пасля завяршэння кантракта з Агінскім, які ў гэты час акурата вырашыў павандраваць, і ў сярэдзіне 1782-га быў ужо ў Ахене, а напрыканцы года ў Бруселі. Італьянец працуе ў Радзівілаў да 1785 года. Чаму менавіта 1785-га? І які быў далейшы лёс Данэзі? Адказу няма. Нават згаданы прафесар Анджэй Цэханавецкі, які, падавалася, меў доступ да ўсіх архіўных таямніцаў, проста адзначыў гэтую дату.

Ці не грунтуецца такая выснова на памылковых звестках, што “Агатка” ставілася для караля ў 1785 годзе (насамрэч у 1784)? А можа, і на падставе афіш варшаўскага тэатра 1785 года, на якіх побач з “Агаткай” стаіць імя Данэзі?

Таямніцы Манюшкаў

Частка X

Кароль Станіслаў Радзівіл.
Партрэт XVIII стагоддзя.

ЧЫЯ “АГАТКА” І ЧЫЙ “АРФЕЙ”?

Варта згадаць, што ў дыярыўшы падарожжа караля, які вёў яго радца, гісторык, пісьменнік і на той час Вялікі пісар літоўскі Адам Нарушэвіч (1733 — 1796), ёсць вельмі важная інфармацыя, на якую, мне падаецца, не звярталі ўвагі музыказнаўцы. Пішучы пра склад капэлы (відаць, на 17 верасня), Нарушэвіч згадвае Данэці. Прычым ён на першым месцы (!): “Данэці, кампазітар, Голанд, кампазітар, Альберціні, капельмайстар”. Вядома, што ўвечары 17 верасня 1784-га спярша была паказаная опера “Агатка”, а пасля яе, згодна з завядзёнкай тых часоў, — балет “Арфей у пекле”.

Як пісала прафесар-музыкалаг Аліна Жураўская-Віткоўская, “Голанд, яко-му князь Радзівіл даручыў

сачыніць музыку да балета “Арфей у пекле”, не павінен быў быць аўтарам музыкі да оперы, якая папярэднічала балету. Згодна з тагачаснай практыкай, оперу замаўлялі ў капельмайстра або творцы, які ўжо займеў рэнаме і досвед у гэтым стылі — у Нясвіжы ім быў Данэзі, рымлянін, аўтар фарсеты *Il villano facoltoso*, выкананай у Фларэнцыі на карнавалі 1766 (*Teatro della Palla a corda*); балетную партытуру даручалі музыканту рангу ніжэй — у Нясвіжы гэта Голанд, аўтар балета *Hamlet, Prinz von Dannemark*, выкананага ў Гамбургу ў 1776-м. Партытура “Агаткі”, якая захавалася, пэўна, ёсць справай Голанда, аднак паўстала яна пазней, з невядомай мне нагоды, хоць і на тое самае лібрэта”.

Дапоўнім сказанае, нагадаўшы, што акрамя згада-

нага твора, Данэзі меў яшчэ і досвед супрацоўніцтва з Антонія Гатта ў 1768-м, а потым “абавязак сачыняць оперы” ў 1775-м. Дапамагаў Агінскаму ў ягоных оперных практыках. Ды і сам жанр, зрэшты, італьянскага паходжання. А вось знаёмства Голанда з операй, наколькі можна меркаваць з яго жыцця, на той час было на ўзроўні “ўдзячнага слухача”.

А тое, што Адам Нарушэвіч расставіў музыкантаў у такім парадку, можна разглядаць не толькі як сведчанне “старшынства” пры двары, але і як ускосны доказ таго, што Данэзі — аўтар музыкі да оперы, а Голанд — да балета. Інакш у такой пастаноўцы сіл як быццам, і логікі ніякай няма.

ЗАВАЯВАННЕ ВАРШАВЫ

Паколькі нясвіжскі паказ прызірліваю публіку ўразіў, у 1785 годзе прэм’ера “Агаткі” адбываецца і ў Варшаве. Як мы ведаем, Данэзі яшчэ нібыта працуе ў Нясвіжы. Голанд таксама. Але на афішы згаданае імя першага. Гісторык тэатра Людвік Бярнацкі (1882 — 1939) у 1925 годзе выдаў двухтомнік “Тэатр, драма і музыка часоў Станіслава Аўгуста”. У першым томе аўтар падае дзённік жыцця варшаўскага тэатра — таго самага шматпакутнага, пра які мы пісалі ў мінулай частцы. І вось запіс за 30 кастрычніка: “Нядзеля. Опера ў трох актах “Агатка”, тая самая, якая калісьці падчас векапомнага ў Нясвіжы, у кн. Радзівіла... была дадзена на прыёме панскім. Музыка сачынення п. Данэзі, капельмайстра надворнага Ясна асвечанага князя Радзівіла, віленскага ваяводы. Балет...” Наступны паказ адбываецца 17 ліс-

Замак у Нясвіжы.
Малюнак Напалеона Орды.
1876 год.

тапада. У прамежках паміж актэмі і напрыканцы вечара, як і належыць, балет.

1788 год. У Варшаву ізноў прызджае нясвіжская трупа. 10 красавіка ставіцца аднаактавая камедыя “Каханак, аўтар і слуга”, у якой дэбютуе “новапрыбылы акцёр Закрэўскі”. А 17 красавіка — ізноў “Опера арыгінальная “Агатка”, дзе ў ролі Агаткі дэбютуе “новапрыбылая актрыса Закрэўская”. А потым — чарговы балет Ле Ду. 23 верасня — “Опера арыгінальная ў 3 актах, з музыкай п. дэ Данэзі “Агатка”. Балет Куртца...”

Працітуем таго ж аўтара яшчэ: “1788. Балет быў узмоцнены танцорамі — суайчыннікамі са Слоніма, з прыдворнага тэатра графа Агінскага, Вялікага гетмана літоўскага, дзе таксама была суполка польскіх акцёраў. Дня 10 красавіка ў камедыі “Каханак, аўтар і слуга”, а дня 17 у оперы “Агатка” гралі першы раз акцёры з нясвіжскага прыдворнага тэатра пані і пані Закрэўскія”.

Дык вось, згаданыя Закрэўскія — гэта тыя самыя дзед Станіслаў і бабуля Марыя з Верэраў будучай жонкі Станіслава Манюшкі Аляксандры. Якім ветрам іх занесла ў Нясвіж перыяду чарговага росквіту? Аб гэтым пазней. А вось у тым, што яны прысутнічалі ў Нясвіжы падчас першай пастаноўкі оперы “Агатка”, а таксама маглі быць удзельнікамі і варшаўскай прэм’еры — супынаецца не выпадае. І, пэўна, яны выдатна ведалі, хто з’яўляецца аўтарам музыкі, аб чым сведчыць імя Данэзі ў абвестках і на афішах варшаўскіх пастановак.

Высновы з гэтага можна зрабіць даволі простыя. Ад 17 верасня 1784 года цягам пэўнага часу, пакуль былі жывыя ўдзельнікі стварэння “Агаткі” ці асобы з іх атачэння, ніхто не аспрэчваў аўтарства музыкі капельмайстра нясвіжскай прыдворнай капэлы Алясандра Данэзі. Не аспрэчваў гэтага і нямецкі музыкант і кампазітар Ёган Давід Голанд, аўтар музыкі да нясвіжскіх балетаў. Толькі пазней імя апошняга пачынае прабівацца ў “верхнія радкі чартаў”, адціскаючы Данэзі ў цень. Але ўсё роўна бясспрэчных доказаў аўтарства Голанда і да гэтага часу не прыведзена. Таму, кіруючыся логікай, я бы схіліў шалі на бок італьянскага музыкі. Хаця, хто ведае, якія яшчэ таямніцы хаваюць архівы.

А ў наступнай частцы нас чакае блізкае знаёмства з Закрэўскімі. Пагатоў, у жыцці гэтай тэатральнай пары былі эпізоды не менш цікавыя за ўсе тагачасныя камедыі і трагедыі.

Зміцер ЮРКЕВІЧ,
гісторык-архівіст

Працяг —
у наступных нумарах “К”.

"Пэр Гюнт" вяртаецца ў Вялікі

У Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета працягваюцца рэпетыцыі спектакля "Пэр Гюнт", які ставіць балетмайстар Сяргей Мікель

Таццяна МАТУСЕВІЧ /
Фота аўтара

Прэм'ера спектакля запланавана на верасень. Першапачаткова спектакль мелі паказаць падчас фестывалю "Балетнае лета" ў чэрвені, аднак планы як адносна прадстаўнічага форуму, так і самой пастаноўкі змяніла

цяперашняя складаная эпідэміялагічная сітуацыя.

Што да асобы пастаноўшчыка, дык Сяргей Мікель — адзін з самых маладых вучняў народнага артыста Беларусі, народнага артыста СССР Валянціна Елізар'ева — мастацкага кіраўніка Вялікага тэатра. А "Пэр Гюнт" — першы буйны спектакль Сяргея на сцэне Вялікага. Урэшце, досвед працы з асобнымі салістамі трупы ў маладога балетмайстра ўжо быў.

— Зразумела, на гэтай сцэне любая пастаноўка выглядае грандыёзнай — гэта ж нацыянальны, адзін на ўсю рэспубліку тэатр, — кажа Сяргей.

Працуючы над балетам, Мікель з дырыжорам-пастаноўшчыкам, народным артыстам Беларусі Аляксандрам Анісімавым дадаткова набралі музыку з іншых сачыненняў Эдварда Грыга.

— Дарэчы, адной з адметнасцяў стане танец Анігры — яго не будзе ў знаёмым усім прачытанні, — сказаў Сяргей Мікель.

Цікава, што ў 1966 — 1978 гадах назва "Пэр Гюнт" паводле драмы Генрыка Ібсэна ўжо стаяла ў балетнай афішы Вялікага тэатра.

Падчас рэпетыцыі.

МУЗЕІ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
г. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";

- "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
- "Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
- "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.";
- "Сусвет Язэпа Драздовіча".

Выставы:
■ Выстава "Рускі імпрэсіянізм" (жывапіс, графіка і скульптура з калекцыі музея) — да 8 чэрвеня.
■ Выстава "Чырвоны — код нацыі. Сакральнасць, эстэтыка, улада".

Філіялы музея

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.

- Пастаянныя экспазіцыі:
■ "Інтэр'еры шляхецкай сядзібы".
■ "Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча".
■ "Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст.".

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА Ў В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.
■ Пастаянная экспазіцыя.

■ Выстава "Повязь часоў", якая знаёміць з багаццем вобразаў традыцыйнага ручніка.
■ Майстар-клас па традыцыйнай тэхніцы роспісу вялікодных яек "Пісанкі". Кожную нядзелю а 12-й.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66.
Музей працуе: аўторак-нядзеля з 10.00 да 18.00 (касы да 17.30), панядзелак — выхадны.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Часовая экспазіцыя "Героі вайны на Краснай плошчы", прысвечаная 75-годдзю Перамогі і 75-годдзю парада Перамогі — да 6 ліпеня.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02; +37529 551 80 51, + 37529 190 31 49.

- Палацавы ансамбль
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Міжнародная выстава "Модныя дамы ў Нясвіжэ". Аснову экспазіцыі складае калекцыя Музея ў Небарове і Аркадыі (Польшча). У праекце задзейнічаны: прыватная калекцыя князя Мацея Радзівіла, Фонд "Nomina Rosae" (Польшча), Музей "Замкавы комплекс "Мір" (Беларусь).
■ Гістарычны квэст "Таямніцы і загадкі палаца Радзівілаў". Па папярэдніх заяўках.
Сектар экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці

Вул. Гейсіка, 1.

■ Выстава работ беларускіх мастакоў "Сцены старога замка" з фондаў музея-запаведніка "Нясвіж" — да 7 чэрвеня.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.л. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Тэатралізаваная экскурсія "Мірскі замак і яго ўладальнікі: шлях праз стагоддзі".
- Экскурсія з элементамі дэгустацыі "У гасці да Пане Каханку".
- Экскурсія з элементамі анімацыі і дэгустацыі "Мірскі замак. Гісторыя. Культура. Дэгустацыя".

■ Тэматычная экскурсія з элементамі квэста для дваіх "Інтрыгі Купідона".

- Музейныя камунікатыўныя праграмы: "Табе, нашчадак, у добры дар...", "Ад усяго сэрца — самы лепшы пачастунак", "Капрызы моды ракако".
- Дзіцячая тэатралізаваная экскурсія "Чароўная гісторыя ў Мірскім замку".
- Правядзенне вясельных цырымоній, святкаванне гадавіны вясельля.
- Музейная фотапляцоўка.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА

г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5.
Тэл.: 294 91 96.

- Экспазіцыі:
■ "Якуб Колас. Жыццё і творчасць".

- Экспазіцыя "Склеп" на сядзібе Якуба Коласа.
- Праект "Вайна і мір".

Беларусь памятае, прымеркаваны да 75-годдзя Перамогі.

- Тэматычныя экскурсіі і лекцыйныя заняткі.
  - Тэатралізаваныя прадстаўленні паводле беларускіх народных казак.
  - Музейныя майстар-класы і заняткі.
  - Мультымедычны комплекс "Чалавек. Асоба. Час".
  - Пешая экскурсія "Мясцінамі Коласа ў Мінску".
  - Інтэрактыўныя праграмы для сямейных наведвальнікаў, квэст-гульні "Таямніцы дома Песняра".
- Акцыі:
■ "Самы лепшы дзень" (дзень нараджэння ў музеі).
■ Віншаванне ад музея, фотасесія "У дзень вясельля — у музей!"

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА МІНСКА

Адміністрацыя музея:
г. Мінск, пл. Свабоды, 15.
Тэл. 342-24-38; 337-24-30.
www.minsk-museum.by

Філіялы музея

ГАРАДСКАЯ МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ ТВОРАЎ Л.Д. ШЧАМЯЛЁВА

г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10.
Тэл. 379 53 78; 342 24 26.

- Пастаянная экспазіцыя "Адкрыццё жывапісу". Прысвечаная творчасці народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва.
- Выстава жывапісу і графікі Ленінда Шчамялёва "Пра жанчын і пра вясну" — да 7 чэрвеня.
- Выстава "Леаніду Шчамялёву — 97. Графіка з сямейнай калекцыі" — да 7 чэрвеня.
- Выстава "Салют Радзіме", прысвечаная

75-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне — да 5 ліпеня.

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ МІХАІЛА САВІЦКАГА

г. Мінск, пл. Свабоды, 15.
Тэл. 337 24 30.

- Экспазіцыі:
■ "Мастак. Грамадзянін. Герой". Прысвечана Ганароваму грамадзяніну г. Мінска Міхаілу Савіцкаму.
■ Выстава "Фарфоравыя гісторыі. Знакамітыя людзі ў фарфоры" — да 6 верасня.
■ Выстава жывапісу і графікі "Горад сонца", прымеркаваная да 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне і прысвечаная 10-годдзю Музея — да 5 ліпеня.

МІНСКАЯ ГАРАДСКАЯ РАТУША

г. Мінск, пл. Свабоды, 2.
Тэл. 337 24 30.

- Экспазіцыя "Мінская Ратуша: гісторыя і сучаснасць".
- Выстава "Сімвалы Перамогі", прысвечаная 75-годдзю Вялікай Перамогі — да 5 ліпеня.

ПАСТАЯННАЯ ЭКСПАЗІЦЫЯ "МІНСК. ВЕРХНІ ГОРАД. АРХЕАЛАГІЧНЫ МУЗЕЙ"

г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 6. Тэл. 337 24 30.
■ Пастаянная экспазіцыя.

ЭКСПАЗІЦЫЯ "МІНСКАЯ КОННАЯ ЧЫГУНКА"

г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 6. Тэл. 337 24 30.
■ Экспазіцыя складаецца з некалькіх раздзелаў, якія распавядаюць пра жыццё Мінска 1890 — 1920-х гг.

ПАСТАЯННАЯ ЭКСПАЗІЦЫЯ "КАРЭТНАЯ"

г. Мінск, вул. Кірылы

**ПА ПЫТАННЯХ
РАЗМЯШЧЭННЯ РЭКЛАМЫ
Ў ГАЗЕЦЕ "КУЛЬТУРА"**

звяртайцеся
па тэлефоне

+ 375 17 286 07 97

і па тэлефоне/факсе

+375 17 334 57 41

альбо пішыце

на электронны адрас

kultura@tut.by!

і Мяфодзія, 8. Тэл. 337 24 30.

- "Сані • вазок; каляска • брычка; карэта • вупраж" (пастаянная экспазіцыя па гісторыі гужавага транспарту жыхароў Мінска XIX — пачатку XX стст.).
- Віртуальная гульні "Карэтны майстар".

МУЗЕЙ "ЛОШЫЦКАЯ СЯДЗІБА"

г. Мінск, праезд Чыжэйскіх, 8-2. Тэл. 285-18-86.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выставачны праект "Скарбонка памяці" (выстава народнага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, арганізавана сумесна з Беларускай саюзам майстроў народнай творчасці).

АРТ-ГАСЦЕЎНЯ "ВЫСОКАЕ МЬСТА"

г. Мінск, вул. Герцэна, 2а.
Тэл. 220-26-57; 337 24 30.

- Выстава мастацкага тэкстылю кафедры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і касцюма БДАМ "Мільфлер" — да 14 чэрвеня.

У МІНСКУ ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА" МОЖНА НАБЫЦЬ У НАСТУПНЫХ КРОПКАХ:

магазіны "Белсаюздрук"

Падземны пераход ст.м. "Пятроўшчына".

Падземны пераход ст.м. "Плошча Перамогі".

Проспект Незалежнасці, 44.

Вуліца Валадарскага, 16.

кіёскі "Белсаюздрук"

ст.м. "Няміга", вул. М. Багдановіча.

Проспект Пераможаў, 5.

Вуліца Рабкораўская, 17.

Проспект Незалежнасці, 68, В.

Вуліца Лабанка, 2.